

Pelkään ja haaveilen

Hetkeä ennen työelämää

OUTI MARKKULA

kuva: Anna Kupari

Pelkään ja haaveilen

Hetkeä ennen työelämää

OUTI MARKKULA

TIIVISTELMÄ

Päiväys:

TEKIJÄ Outi Markkula		KOULUTUS- TAI MAISTERIOHJELMA Tanssijantaiteen maisteriohjelma	
KIRJALLISEN OSION / TUTKIELMAN NIMI Pelkään ja haaveilen – Hetkeä ennen työelämää		KIRJALLISEN TYÖN SIVUMÄÄRÄ (SIS. LIITTEET) 47 s.	
TAITEELLISEN / TAITEELLIS-PEDAGOGISEN TYÖN NIMI <i>Kosto I-IX</i> Koreografia Elina Pirinen, visuaalinen kokonaiskonsepti Elina Pirinen & Heidi Vääänen, ensi-ilta 19.1.2017, TeaK. Taiteellinen osio on suoritettu TeaKissa ☒ Taiteellinen osio on suoritettu muualla (tekijänoikeuksista on sovittu) ☐			
Kirjallisen osion/tutkielman saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐	Opinnäytteen tiivistelmän saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐
<p>Tässä kirjallisessa opinnäytteessä aiheenani on työ. Pitkien opintojen jälkeen olen vihdoin valmistumassa ammattiin: tanssitaiteilijaksi. Valmistumisen kynnyksellä yritän hahmottaa, mitä ammatissa toimiminen käytännössä tarkoittaa.</p> <p>Kirjoitan työn tekemisestä konkreettisen työesimerkin, <i>Ulkorastilla</i>-projektin, läpi. <i>Ulkorastilla</i> on Anna Kuparin kanssa toteuttamamme ”oma taiteellinen projekti”, eli eräänlainen varjoloppuutyö.</p> <p><i>Dialogimuotoisessa johdannossa</i> vyörytän esiin ryöpyn ääniä, jotka kilvan keskustelevat aiheeni ympäriltä. Johdanto toimii paitsi introna opinnäytteeni teemoihin ja <i>Ulkorastilla</i>-projektiin, myös tapaan, jolla kirjoitan. Pyrin tekstissäni moniäänisyyteen: spontaani, analyyttis-teoreettinen ja henkilökohtainen käyvät keskustelua läpi tekstin. <i>Sisällöllisessä ja metodologisessa johdannossa</i> tarkennan taktiikoita, joiden avulla eri ääniä kutsutaan esiin.</p> <p><i>Pelkään ja haaveilen</i> kuvaa näkökulmaa, jolla lähestyn tulevaisuutta. Se ei ole optimaalinen, mutta toivoa on.</p> <p>Luvussa <i>Tanssi kohtaamisen tiellä</i> kuvaan <i>Ulkorastilla</i>-projektin vastaanottoa kahdessa erilaisessa instituutiossa: palvelutalossa ja tanssifestivaalilla. Reaktioiden avulla tuon esiin asenteita, joita ulkopuolelta asetetaan esimerkiksi tanssin, esityksen, tiedon ja asiantuntijuuden käsitteisiin. Pohdin ennakoasenteiden merkitystä kohtaamisen tapahtumassa. Lisäksi kirjoitan tiedon ja vallan sekä ajan ja ajattelemisen suhteesta. Pidän arvokkaana erimielisyyttä, jota vasten minun tulee mahdolliseksi piirtää omaa ajattelua esiin.</p> <p>Sitten on vuorossa <i>Väliaika</i>. Epäusko valtaa, hermostun. Ennen seuraavaa pitkää lukua tulee tarpeelliseksi paikantaa, missä seison. Olen huolissani lähdekirjallisuuden ja oman ääneni sekoittumisesta: kuka täällä oikein puhuu? Lopulta löydän jälleen syyt, miksi lähteisiini tartuin.</p> <p>Luvussa <i>Asenteet työelämän kohtaamisen tiellä</i> tongin lähdemateriaalejani löytääkseni selityksen kiusalliselle ajatusvääritykselle: jokin estää minua näkemästä tanssitaiteen tekemistä oikeana työnä. Löydän ajattelustani kaksi työn tekemiseen liittyvää uskomusta: työn kuuluu olla raskasta ja siitä kuuluu saada palkkaa. Pohdin työn tekemisen motiiveja, työn ja vapaa-ajan välistä liukumaa sekä rahan läsnäoloa taidekeskustelussa. Katson tulevaan kasvavalla kauhulla: työelämä näyttytyy kiireenä ja kilpailuna, jossa levolle ei ole sijaa. Pohdin, millaisia ajallisuksia taiteen tekeminen tarvitsee ja kuinka ne ovat ristiriidassa jatkuvan kasvun ideologian kanssa. Kirjoitan kilpailuympäristöstä, joka altistaa turvattomuuden tunteelle ja ylläpitää vaihtoehdottomuutta sekä työn tekemisen käytänteissä että yksilön ajattelussa. Päätän luvun pohtimalla, miksi kriisipuhe lannistaa ja kuinka ongelmat voisi ehkä sittenkin nähdä ratkaisuina.</p> <p><i>Loppupäätelmissä</i> en summaa mitään, vaan annan yksityiskohdan puhua puolestaan.</p> <p><i>Epilogi</i> on loppukevennys.</p>			
<p>ASIASANAT</p> <p>aika, ajallisuus, arvo, asenteet, asiantuntijuus, esitys, filosofia, hyperkilpailu, hyvinvointi, itseisarvo, itsetuntemus, kapitalismi, kohtaaminen, kriisi, pelko, politiikka, taide, tanssi, tieto, tunteet, tuotanto, raha, vastikkeellisuus, valta, yhteiskunta, yhteisö</p>			

SISÄLLYSLUETTELO

HALUAN KIITTÄÄ	9
DIALOGIMUOTOINEN JOHDANTO	10
<i>Esittelyteksti</i>	10

METODOLOGINEN JA SISÄLLÖLLINEN JOHDANTO	15
<i>Mistä kirjoitan</i>	15
<i>Miten kirjoitan</i>	16

PELKÄÄN JA HAAVEILEN	19
<i>Pelkään paljon ja monia asioita</i>	19
<i>Haaveilen paljon ja monista asioista</i>	20

TANSSI KOHTAAMISEN TIELLÄ	23
<i>Tanssiesitys klo 14</i>	23
<i>Pintoja ja kitkoja</i>	24
<i>"Tämän piti olla tanssiesitys!"</i>	25
<i>"Esitys, jos sitä sanaa nyt haluaa käyttää -"</i>	28
<i>Tieto ja valta</i>	30
<i>"Minä en tiä mistään mittään"</i>	33

VÄLIAIKA	36
<i>Väliselitykset</i>	36

ASENTEET TYÖELÄMÄN KOHTAAMISEN TIELLÄ	40
<i>Tanssi ei ole työtä</i>	40
<i>Työn kuuluu olla raskasta</i>	41
<i>Ja siitä kuuluu saada palkkaa</i>	44
<i>Ei ole aikaa</i>	46
<i>Eikä vaihtoehtoja</i>	50
<i>Kriisi</i>	51

LOPPUPÄÄTELMÄT	53
EPILOGI ELI LOPPUKEVENNYS	54
<i>Tajunnanvirta-blues</i>	54

LÄHTEET	55
<i>Kirjallisuus</i>	55
<i>Internetlähteet</i>	56

HALUAN KIITTÄÄ

Anne Makkosta kirjallisen työni ohjaajana. Kiitos ajasta, avusta ja myötätunnosta.

Kirsi Törmä *Ulkorastilla*-projektin ohjaavana opettajana. Kiitos tärkeistä keskusteluista, rohkeana esimerkkinä toimimisesta sekä kannustuksesta epäuskon hetkinä.

Ari Tenhulaa ja koulutusohjelman väkeä: kohta ollaan kollegoita!

Anna Kuparia työparina toimimisesta, yhteisestä ajattelusta ja ajan vietosta.

Luokkakavereita: <3

Äitiä, isää, Tuomasta ja ystäviä tuesta ja rakkaudesta.

DIALOGIMUOTOINEN JOHDANTO

Esittelyteksti

jossa keskustelen opinnäytteeni teemoista käyttäen apuna *Ulkorastilla*-projektin tekstimateriaalia. **Lihavoitu teksti** on peräisin ”materiaalinkeruuvaiheesta” eli ensimmäiseltä Pohjois-Savon vierailultamme. Se on alun perin spontaanisti puhuttu ja äänitetty kuopiolaisessa palvelutalossa helmikuussa 2016. Sen jälkeen se on litteroitu, tulostettu ja harjoitettu esitettäväksi. **Esittelytekstin puhuu A+O, eli projektin työpari Anna ja Outi.** Niiden väliin jäävä ääni, ensimmäinen sisennys, kuuluu O1:lle eli maisterin opinnäytettään kirjoittavalle Outi Markkulalle. Toisessa sisennyksessä tunteistaan ja kokemuksistaan kertoo O2 eli Markkulan Outi, oman elämänsä kokemusasiantuntija.

A+O: Me ollaan Teatterikorkeakoulusta ja me tehään sellasta me ollaan valmistumassa siis maistereiksi vuoden kuluttua suunnilleen ja me ollaan tekemässä sellasta omaa taiteellista lopputyötä joka on siis esitys joka valmistetaan tässä nyt -

O1: Minä ja luokkakaverini Anna Kupari lähdimme loppuvuodesta 2015 tekemään projektia, jonka nimeksi valikoitui *Ulkorastilla* (työnimi). Projekti käsittelee työtä,

kuluvan vuoden aikana ja meidän tarkoitus on sen esityksen kanssa sitten kiertää täällä Kuopion seudulla sekä palvelutaloissa että yläkouluissa.

minkä lisäksi projekti on aktiivista työn tekemistä. *Ulkorastilla* on yritys toteuttaa mielekkäältä tuntuvalta tavalla omaa tanssitaiteilijan ammattia. Projekti lähti liikkeelle halusta työskennellä pääkaupunkiseudun ”taideskenen” ulkopuolella ja erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä: tässä tapauksessa erikäisten ihmisten kanssa instituutioissa, joihin ei muuten pääsisi vierailemaan. Valitsimme työskentelyn alueeksi Pohjois-Savon,

johon kummallakin oli entuudestaan erityinen, henkilöhistoriallinen suhde.

Me ollaan käyty siis haastattelemassa esimerkiksi eilen me oltiin Riistaveden yläkoululla haastattelemassa kahdeksaluokkalaisia eli 14-vuotiaita ja sitten me haastatellaan palvelutaloissa asukkaita.

Haastattelut sijoituivat aikavälille helmikuu - toukokuu 2016 ja niissä käsiteltiin työhön liittyviä odotuksia tai muistoja, pelkoja ja unelmia.

Halusimme niiden kautta saada perspektiiviä ja uusia näkökulmia sen kasvavan kauhun rinnalle, mitä valmistuminen ja työelämää kohti siirtyminen meissä herätti. Lisäksi lupasimme tulla vuoden kuluttua uudelleen esityksen kanssa. Esitys muotoutuisi niiden haastattelumateriaalien pohjalta, joita meille oli vierailuilla annettu.

Me ollaan mietitty työtä, työn tekemisen teemaa ja ehkä siitäkin syystä kun itsekin ollaan valmistumassa ammattiin ja sitten –

Kaikki haastattelut ja keskustelut äänitettiin ja litteroitiin. Olemme viettäneet materiaalin äärellä lukemattomia tunteja. Olemme keskustelleet, äänittäneet lisää, litteroineet, kuvanneet kaksi videota, tehneet yhden biisin, improvisoineet useita, esiintyneet kahdella taidefestivaalilla sekä yhteensä kymmenelle katsojaryhmälle neljässä eri kohteessa Pohjois-Savossa. Projekti ei näytä päättyvän käsittelemisen myötä; sen sijaan se toimii edelleen alustana loputtomalle keskustelulle ja kysymyksille, jotka pitävät kiinni tärkeän aiheen ajattelemisessa.

että millasia erilaisia ajatuksia eri-ikäisillä ihmisillä on työhön liittyen että 14-vuotiaille ihmisillä, jotka ei ehkä mieli yhtään sitä tai on vasta suuntautumassa -

O2: Pienenä anekdoottina tähän väliin, että aika harva meidän haastattelema yläkoululainen itse asiassa pystyy kuvittelemaan mitään varsinaista estettä oman ammattihaaveensa toteutumiseksi. Paitsi jotain tällöisiä, että käsi murtuu, tai ettei voi ruveta hoitajaksi kun ei kestä nähdä verta,

ja sitten taas, että miten teillä, jotka on jo elänyt pitkään, niin millasia ajatuksia-

ja sitten ikäihmisillä se työhön päätyminen oli usein vaan tapahtunut luontevasti siinä,

ja miten ne ehkä eroaa ja sitten miettiä vähän suhteessa mitä itse sitten aattelee...

niin näihin verrattuna ajatus omalla alalla täyspäiväisesti toimimisesta ja itsensä elättämisestä tuntuu yhtä epärealistiselta kuin eduskuntaan pääseminen.

Tänne mahtuu kyllä tänne lähemmäksi, jos haluatte tulla istumaan.

Eduskuntavertaus on tavallaan huono, mutta kieltämättä politiikan ja taiteen tekemisen rakenteissa on jotain samaa - ainakin siinä suhteessa, että omassa ammatissa toimiminen on aina vähän riippuvaista toisten ihmisten mielipiteistä (= äänistä / rahoituspäätöksistä / yhteistyöhaluista).

Niin siis se syy että me haastatellaan tai jututetaan teitä näistä teemoista niin ihan vaan sillä, että me saatais sellanen yleiskuva tai vähän semmonen ajatus -

Saatiin yhtä monta yleiskuvaa kun oli eri paikkoja.

että mitä minkäkin ikäset sitten ajattelee näistä aiheista kun meitä kiinnostaa että miten ne ehkä eroaa toisistaan eri ikäluokilla.

Esimerkiksi omien vanhempieni edustamalla ns. suurilla ikäluokilla työllisyystilanne on ilmeisesti ollut tosi erilainen kuin omalla ikäryhmälläni. Yksi isoimmista paskapuheista, joita olen nuoruuteni ajan kuullut, onkin väite siitä, että ”sitten kun me suuret ikäluokat jäädään eläkkeelle niin teille aukeaa ihan mahtavat työmarkkinat”.

Mahtavat markkinat in my ass!

Ja myös meillä kun ollaan valmistumassa niin ehkä myös sellanen kun on pitkään opiskellu ja on ollu mahdollisuus opiskella,

21 ja puoli vuotta nyt joulukuussa, joista tanssin alan ammatillisessa koulutuksessa 9 ja puoli,

niin ehkä tullu myös sellanen huoli siitä että mitä se työn tekeminen sitten on

ja nyt se työ, mitä ajattelin alkaa tehdä, onkin aika kaukana tanssijantyöstä sellaisena kuin sen koulun alkaessa kuvittelin. Pitkän koulutuksen jälkeen olen taas tilanteessa, jossa en tiedä mistään mitään. Tällä kertaa toivon, että työelämä opettaisi,

ja mitä se on kun saa tehdä sitä työtä mitä haluaa ja onks se sit ihan sellasta ku mitä toivo

vaikka varmasti kaikki alalle valmistuneet toivovat pääsevänsä kiinni työelämään ja silti iso osa lopettaa ja vaihtaa alaa,

Ei nämä olosuhteet varsinaisesti kannustavilta tunnu.

tai että voiko sitä ylipäättään tehdä

ja saako työstä puhua sellainen, joka ei sitä kunnolla vielä tee?

ja että onko töitä

Tätä kysyn itseltäni vakavasti. Ja että voiko tanssimisella elättää itsensä? Ulkopuolisille kysyjille selittelen sitä ja tuota, että monet varmaan lisäksi opettaa tai tanssii musikaaleissa...

Paitsi tuokin ajatus on epäreilu koska opettaminen on ihan toinen asia eikä mitään oheishommaa. Että jos osaa jotenkin maagisesti toimia vaikka 3-4-vuotiaiden kanssa tämän koulutuksen pohjalta niin mikäs siinä? Yhteen musikaaliin hain enkä päässyt. Sitten on apurahat tietenkin, mutta epävarmaa ja työlästä se on sekin ja mitenkäs tuo eläke ja verot ja hommat-

Itselleni vastaan: en voi mitenkään tietää. En ole ollut vielä päivääkään alalla ilman koulun ja opintotuen suoma tukiverkkoa. En minäkään tiedä onko töitä tai elättääkö tanssitaiteilijan työllä itsensä. Luulisin, että monissa tapauksissa heti valmistumisen jälkeen ei ja ei. Ei ole kokopäiväistä työtä eikä pelkällä tanssiin liittyvällä työllä pärjää.

Tekis mieli oikeastaan vetää kaikkia kysyjä turpaan.

Mutta väkivallan sijaan alan selvittää vyyhtiä kirjoittamalla.

METODOLOGINEN JA SISÄLLÖLLINEN JOHDANTO

Mistä kirjoitan

Tässä kirjallisessa opinnäytteessä kirjoitan minulle ajankohtaisesta ja tärkeästä aiheesta, työstä, *Ulkorastilla*-projektin sekä lähdekirjallisuuden kautta. *Ulkorastilla* ei ole maisterin opinnäytteeni taiteellinen osio, vaan ”oma taiteellinen projekti”, jonka olemme Anna Kuparin kanssa toteuttaneet osin koulutyönä, osin koulun ulkopuolella. Taiteellisen osion suoritin Elina Pirisen koreografiassa *Kosto I-IX* osana TADaC:in toimintaa tammikuussa 2017. *Ulkorastilla*-projekti ajoittui osin samalle keväälle ja ehkä senkin vuoksi sijoittuu kokemushistoriassani vertaiseksi taiteellisen lopputyön kanssa. Itse asiassa se tuntuu jopa enemmän lopputyöltä kuin mikään muu. Työltä, jossa on ollut mahdollista koota koulun aikana rakentunutta taiteellista ja inhimillistä ajattelua ja katsoa, millaista käytäntöä niiden pohjalta nousee. *Ulkorastilla* on ollut – ja on – tärkeä kahden valmistuvan tanssitaiteilijan projekti siksi, että se on lähtöisin halusta tehdä taidetta omilla ehdoilla. Sen tekemistä motivoi tarve artikuloida ja rakentaa omaa taidekäsitystä; haparoiden muotoilla ehdotus, joka ei ole sidoksissa opettajan tai koreografin visioon, toiveisiin tai näkemyksiin, kuten ei myöskään tiettyyn taiteenlajiin, esitysmuotoon tai tanssijan kehon toimivuuteen. Työskentely on ollut sarja vastauksia kysymyksiin miten, missä ja millä tavalla haluaisimme tehdä taidetta, jos saisimme itse valita. Pyhäjärven Täydenkuun Tanssit -festivaalin verkkosivuilla (2017) minä ja Anna kuvasimme projektia seuraavasti:

Ulkorastilla on yläotsikko kahden valmistuvan tanssitaiteilijan yhteistyölle, joka pitää sisällään kysymyksiä taiteesta, työelämästä ja ihmiselämästä. Ulkorastilla on ottanut erilaisia esityksellisiä, keskusteleuvia ja dokumentoivia muotoja sekä taidekontekstissa että palvelutaloissa ja yläkouluissa. Ulkorasti on opiskelun ja työelämän välissä oleva piste, jossa kulminoituvat tanssitaiteilijana toimimiseen liittyvät pelot sekä haaveet. Huoli siitä, pystyykö tanssitaide kommunikoimaan oman vaikutuspiirinsä ulkopuolelle, on synnyttänyt tarpeen kysyä uudelleen esiintyjän ja esityksen käsitteitä.

Meille tärkeänä esityksen elementtinä näyttäytyy kohtaaminen ja pohdimme, kuinka tanssitaiteilijan koulutus informoi meitä tässä perusinhimillisessä tapahtumassa.

Kuten *Ulkorastilla*-projektissa, myös tämän opinnäytteen alkuperäinen aihe on työ. Käsitteeni aiheesta on kuitenkin matkan varrella muuttunut. Aihe on sekä ennalta päätetty jokin että sen seurauksena avautuneet lukemattomat uudet asiat. Aihe on työkalu, jonka avulla teoksen ja kirjoituksen luonne kutsutaan esiin.

Miten kirjoitan

Tässä kirjoitusprosessissa esiin on noussut tanssitaideita ja työelämää koskevia asenteita ja niihin liittyviä tunteita: pelkoa, häpeää, syyllisyyttä ja turhaumusta, joskin myös iloa, toiveikkuutta ja unelmia. Kirjoituksen alkupuoliskossa käsittelen ulkoapäin minuun ja työhöni kohdistuvia asenteita, jälkipuoliskossa taas avaen omia asenteitani työelämää kohtaan.

Koska kirjoitan asenteista ja tunteista - asioista, jotka koetaan, ja jotka ohjaavat toimintaa ja ajattelua hiljaisina pohjavireinä - tarvitaan erityistä herkkyyttä ylipäättään niiden tunnistamisessa. Näin ollen kirjoitukseni pyrkii myös lisäämään hyvinvointia ja itsetuntemusta. Kirjoittaessani auki ajatuksiani ja kokemuksiani samaan aikaan kuuntelen ja vastaanotan niitä. Kysyn, kenen äänellä puhun, kuka tätä opinnäytettä kirjoittaa. Kuka ja ketkä ovat minä, ja millaista dialogia me keskenämme käymme. Toisinaan löydän artikuloimilleni asenteille vastareaktioita, hämmästeleviä kommentteja tai tarkentavia lisäkysymyksiä. Se vaatii kuitenkin etäännyttämistä, oman koetun elämän ja ajattelun objektiivista tarkastelua. Asettumista pois ”myrskyn silmästä” eli keskiöstä, jossa tulee imaistuksi tunteiden ja tunnelmien totuuksiin. Lähdekirjallisuus auttaa perspektiiviin asettamisessa. En usko, että mikään yksittäinen totuus voi määrittää ihmistä kokonaan. Enemmänkin minuuksena tuntuu erilaisten voimien ja vastavoimien väliseltä neuvottelulta.

Kirjoittaessani tätä opinnäytettä olen ollut samaan aikaan mukana taiteellisessa, kehollisessa ja älyllisessä prosessissa nimeltä *A life*. Vaikka en

lopulta tule esiintymään koreografiopiskelija Jenni-Elina von Baghin lopputyössä, on prosessissa mukana oleminen väistämättä vaikuttanut siihen, miten ajattelen ja kirjoitan.

Prosessi on muun muassa tutustuttanut minut (*Inter*)*acting with the Inner Partner (IwIP)* -nimiseen sooloimprovisoinnin menetelmään. Menetelmän on kehittänyt tsekkiläinen Ivan Vyskočil ja Suomessa sitä on tehnyt tunnetuksi Alexander Komlosi. Menetelmä tutkii *Performative Well-Being™* - käsitettä, eli eräänlaista esityksellisestä hyvinvointia, jossa esiintyjä tuo sisäistä dialogiaan näkyväksi todistavan ryhmän edessä (*IwIP* 17.10.2017.) En voi sanoa tuntevani menetelmää, mutta sen esittelemät ajatukset inspiroivat tämän opinnäytteen kirjoittamisessa ja tuntuvat palvelevan niitä prosesseja, joita nyt jäljitän. Ajatusta lainaten: voisiko kirjallinen opinnäyte olla eräänlainen performatiivinen, luettavaksi tarkoitettu, hyvinvoinnin menetelmä?

Menetelmä esittelee provokaation eleen, jonka avulla erilaisia vastaääniä kutsutaan esiin. Aion provosoida ja tulla provosoiduksi myös tässä tekstissä, sillä se synnyttää ajattelua ja sen myötä toivottavasti keskustelua.

Lisäksi minuun on vaikuttanut käyttämämme Deborah Hayn havainnon harjoituksen praktiikka. Se on kehollinen tila, jossa ratkaisemisen sijaan pyritään nimenomaan kysymyksessä pysymiseen: ”now and now and now and now”. Se muodostaa harjoituksen ytimen.

Näen kysymisen tilan toisaalta armollisena, toisaalta haastavana tapana olla maailmassa. Miten pysyä nyt ja tässä, miten hyväksyä mahdottomuus, ratkaisemattomuus ja käsittämättömyys? Tanssijana on helposti taitava ja osaava - tai vaikei osaisikaan, toivoo osaavansa. Kysymyksessä pysyttelemisen tuntuukin tärkeältä praktiikalta sekä liikkumisen, kirjoittamisen että ajattelemisen harjoitteluun.

Kirjoittamisesta pidän siksi, että sanojen maailma tulee helpommin täydelliseksi, *joksikin*. Liikkeestä siksi, että käsitteiden kattama maailma ei harmillista kyllä tunnu olevan koko totuus. Sanoilla on tendenssi pysäyttää,

saavuttaa ja ratkaista. Keho muistuttaa avonaisuudesta, kehkeytymisestä ja ohikiitävyydestä.

PELKÄÄN JA HAAVEILEN

Opinnäytteen kirjoittamisessa, kuten työn ja taiteen tekemisessä, minua motivoivat pelot ja haaveet. Pelkääminen, toisaalta unelmoiminen, ovat näkökulmiani lähestyessäni tulevaisuutta, jota en vielä tunne. Teemat ovat vahvasti läsnä elämänvaiheessa, jossa siirryn pitkän opiskeluajan jälkeen koulun siiven suojista työelämään: todelliselle ulkorastille.

Pelkään paljon ja monia asioita

Valmistuvana tanssitaiteilijana pelkään, etten pysty toteuttamaan käsitystäni tanssijasta. Toisin sanoen: käsitykseni tanssijasta tuntuu olevan mahdollisuuksieni ulottumattomissa. Tätä kirjoittaessani olen kärsinyt yli vuoden erilaisista selkävaiheista ja SI-nivelongelmista, joille ei pitkien tutkimusten jälkeenkään ole löytynyt minkäänlaista fysiologista selitystä. Kivut ovat paitsi vieneet mielialani matalalle, myös saaneet minut arvioimaan omaa tanssijuuttani radikaalisti uudelleen. Pelkään, etten enää ikinä tanssi kuten ennen.

Kuten aiemmin kirjoitin, olen opiskellut tanssialaa yli yhdeksän vuotta: ensin kolme vuotta Tampereen konservatorion ammatillisessa koulutuksessa, sitten vuoden Amsterdamin teatterikoulussa, jonka jälkeen vielä viisi ja puoli vuotta Teatterikorkeakoulussa. Koen paitsi iloa myös valtavaa häpeää siitä, että olen opiskellut näin pitkään. Ajan ottaminen opiskelulle - itseäni varten - tuntuu itsekkäältä. Lisäksi häpeää syventää kokemus tanssivan kehoni rajoitteisuudesta.

Kun olin 21, ajo-opettajani puuskahti: ”Sulle pitäis antaa sellainen ajokortti, missä lukee: voi ajaa vaan pellolla!”. Kommentti liittyi pelkoon, jota tunsin moottoritielle liittymistä ja siellä ajamista kohtaan. Pelko ja varovaisuus tekivät minusta kelpaamattoman muiden joukkoon liikenteeseen, kelvollisen ajamaan korkeintaan yksin pellolla. Erilaisuuden kokemus pulpahtelee esiin eri vaiheissa elämääni. Nyt huomaan jälleen omaksuvani ”pellolla ajajan” identiteettiä. Koska en tiedä, kykenenkö toteuttamaan tanssijan ammattia siinä

mielessä kuin ammatissa toimiminen tässä yhteiskunnassa käsitetään ja hyväksytään - toisin sanoen maksamaan yhteiskunnalle takaisin aikaa, jonka olen itselleni ottanut - minun on vaikea kokea itseäni tasavertaiseksi osaksi yhteisöä. Tuntuu, etten kannu vastuutani, enkä siten saisi nauttia oikeuksistakaan. Tunnen pettäneeni sekä itseni, minuun uskoneet ihmiset että kunnialliset veronmaksajat.

Toisaalta uusi keho-olosuhde on pakottanut tutustumaan tarkemmin tähän psykofyysiseen mekanismiin: itseäni. Ennen kaikkea olen tutustunut asenteisiin ja arvoihin, jotka ohjaavat toimintaani. Olen löytänyt piiloistaan esiin ryöminyttä pelkoa, epäuskoa ja suvaitsemattomuutta. On ollut paljastavaa huomata, miten iso osa esimerkiksi itsearvostuksestani on perustunut toimintakykyisyyteeni. Koen oikeuttavani olemassaoloni vain täysvaltaisen toimiminnan ja osallistumisen kautta, mikään vähempi ei riitä. Olemistani varjostaa jatkuva kokemus velkaisuudesta, takaisinmaksun tarpeesta. Yhteiskunta ja sen toimintaan osallistuminen onkin noussut tärkeäksi teemaksi valmistumisen alla. Siksi opinnäyte käsittelee työtä. Työn käsite kutsuu esiin asenteita, toiveita ja pelkoja, jotka puolestaan herättävät tärkeitä lisäkysymyksiä. Minulla on tarve kysyä, millaisin ehdoin saan olla osa yhteisöä, mikä on kontribuitioni ”yhteiseen pöytään” - ja riittääkö se? Haluan selvittää, miksi en koe antavani yhteiskunnalle tarpeeksi takaisin, vaikka teen jatkuvasti lukemattomia tärkeitä kokemiani asioita. Näitä kysymyksiä pohtii paitsi tämä kirjoitus, myös *Ulkorastilla*-projekti, jossa ensimmäistä kertaa raivasimme aikaa työn ajattelemiselle ja siitä kumpuaville keskusteluille.

Haaveilen paljon ja monista asioista

Haaveilen taiteellisesta toiminnasta, joka saisi kulkea käsi kädessä ihmisenä olemisen ja muun elämän kanssa. Kaikki yritykset erottaa taiteellinen henkilökohtaisesta tuntuvat mahdottomilta; myös kirjoittaessani tätä opinnäytettä en onnistu puhumaan ”vain taiteellisesta”. Taide on minulle kanava jakaa kokemusta maailmassa olemisesta. Tuohon kokemukseen pääsen vain henkilökohtaisuuteni kautta.

Lisäksi haaveilen ajasta. Opiskeleminen on saanut pääni sekaisin ja olen jo pidempään halunnut vetää käsijarrun päälle ehtiäkseni ajatella kaikkia niitä asioita, joita minulle on ehdotettu, joille minut on altistettu ja jotka olen kaivanut oma-aloitteisesti esiin. Taideyliopiston verkkosivuille kirjoittamassani blogissa *Mitä sen on väliä - epävarman rakkauden kirjoituksia tanssitaiteelle* (2016) kuvaan olotilaa näillä sanoilla:

Suodattamaton informaatioylijäämä on kiinnittynyt kömpelöiksi ulokkeiksi kyllästettyyn ruumiiseeni, minusta on tullut omituinen hybridi, ja kuka tietää koska opin toimimaan näissä uusissa mittasuhteissani. (Jotkut sanovat, että viisi vuotta koulun jälkeen.)

Tarvitsen aikaa päästäkseni tasoihin itseni kanssa. Jatkuva uuden informaation äärellä oleileminen on synnyttänyt valtavat tuottamisen paineet, joiden alla haluaisin vain olla rauhassa. Kouluaikaani on leimannut suorittamisen, kerryttämisen ja maksimaalisen omaksumisen tarve. Nyt kuppi on täynnä ja alkanut läikkyä yli. Olen kertakaikkisen kyllästynyt olemaan reipas, näppärä, älykäs ja taitava. En jaksa keksiä tai oivaltaa enää mitään. Haaveilen taiteen tekemisestä olosuhteissa, jotka sallisivat minun olla tyhmä, huono, laiska, naiivi, kömpelö, surullinen, passiivinen, kyvytön mielipiteen muodostamiseen ja valitsemiseen.

Kaikki tämä kuulostaa valtavan negatiiviselta. En kuitenkaan ajattele, että yllä esitetyt attribuutit kertoisivat objektiivisesti siitä, kuka olen. Sen sijaan tunnistan kokemuksen voimakkaaksi vastareaktioksi jollekin: ajallemme ja sen synnyttämälle tarpeelle olla jatkuvassa liikkeessä. Tästä ajatuksesta puhuvat sekä psykohistorioitsija Juha Siltala (2004) että esitysteoreetikko Bojana Kunst (2015). Kömpelyyden ja hitauden kokemus syntyy suhteessa nopeuden ja kyvykkyyden vaatimukseen. Ympäröivä olosuhde muokkaa sisäistä kokemusta ja synnyttää siellä liikettä, joka jälleen pyrkii ulos. Tätä sisäisen ja ulkoisen neuvottelua pidän yhtenä taiteen tärkeimmistä tehtävistä. Tämän konkreettisemmin en myöskään osaa selittää tarvettani taiteen ja henkilökohtaisen elämän yhdessä kulkemiselle.

Haaveilen myötätunnosta, joka yhtä lailla voisi lähteä läikkymään yli. Lainaan Kirsi Törmin ajatusta itsen hyvinvoinnista yhtenä luonnonsuojelun muotona:

itse on lähin ja ensimmäinen luontokappale, jonka kautta maailmaan laajemmin vaikuttaminen tulee mahdolliseksi. Havaitsemalla riiston rakenteita itsessään niitä on mahdollista tunnistaa - ja muuttaa - myös muissa vuorovaikutussuhteissa. Ympäristöön vaikuttaminen alkaa itsetuntemuksesta ja myötätunnosta. (Törmi 2016, 18.) Yritänkin antaa ajattelussani tilaa näkökulmille, jotka tukevat oikeuttani olla olemassa ja toimia tässä ammatissa, ja sitä kautta vahvistaa toisenlaisia, rakentavampia asenteita myös vaikutuspiirissäni.

Olen elänyt, työskennellyt ja opiskellut kaikesta huolimatta. Koska en ole voinut valita kipuja pois, olen joutunut löytämään uusia tapoja lähestyä ja toteuttaa asioita, joista olen kiinnostunut. "Kuten ennen" alkaa näyttäytyä paikkana, jonne en välttämättä haluaisi enää palata. Olen orastavan kiinnostunut mahdollisuuksistani toimia tanssitaiteilijan ammatissa niissä kehollisissa puitteissa ja rajoituksissa, jotka minulla kulloinkin on käytössäni. Itse asiassa puhun rajoitusten sijaan mieluummin rajauksista. Luovuus tarvitsee toteutuakseen rajauksen, ja tässä minulla nyt on yksi. Deborah Hayn (2017) sanoin: "What my body can do is limited. This is not a bad thing because how I choreograph frees me from those limitations."

TANSSI KOHTAAMISEN TIELLÄ

Tässä luvussa kuvaan *Ulkorastilla*-projektin vastaanottoa kahdessa erilaisessa instituutiossa: palvelutalossa ja tanssifestivaalilla. Reaktioiden avulla tuon esiin asenteita, joita ulkopuolelta käsin asetetaan esimerkiksi tanssin, esityksen, tiedon ja asiantuntijuuden käsitteisiin.

Tanssiesitys klo 14

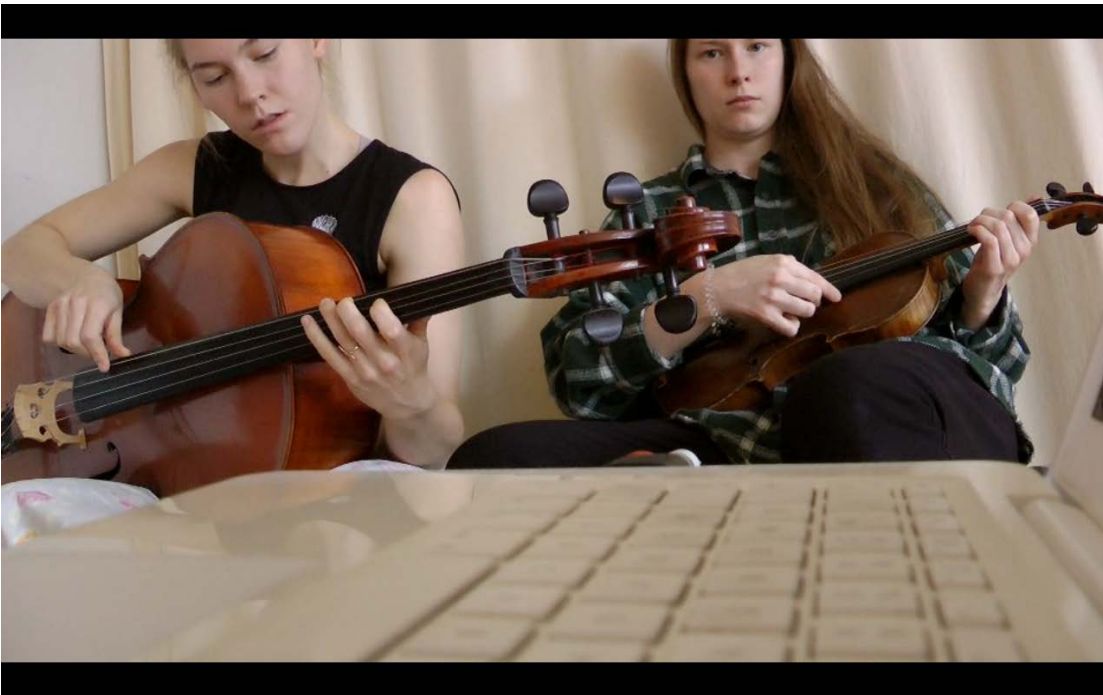
Niin palvelutalon seinässä lukee. Meiltä kysytään, olemmeko me ”niitä tanssityttöjä”. Hymyilemme, *öö, kyllä varmaan*.

Vaikka olen aktiivisesti hakeutunut kohti tanssitaiteilijan ammattia useiden vuosien ajan, ajattelen silti, että juuri tanssin pariin päätyminen on sattumaa. Olen ollut, ja olen, kiinnostunut monista asioista. Mitä jos en valmistuisi tänä jouluna tanssitaiteen maisteriksi, vaan tekisin jotain ihan muuta? Haluan ajatella, että olisin siitä huolimatta samankaltaisten asioiden äärellä - että niissä on jotain minulle ytimellistä. En usko, että ytimessä on juuri tanssitaide, tai edes taide, vaan jokin muu, jonka parissa työskentelemiseen tanssitaiteilijan koulutus antaa välineitä. Koen koulutuksen väylänä, jonka avulla ”päästä puheisiin” itse asian kanssa.

Ulkorastilla-projektissa itse asiaksi on muodostunut ihmisten tapaaminen: kaipuu vuorovaikutukseen ja jakamiseen. Tanssitaiteilijan työ ja esityksen tekeminen ovat toimineet ”virallisena” kehyksenä kohtaamisille, joille emme muuten altistuisi. Instituutioihin päästäksemme meillä on täytynyt olla jokin syy, jonka kautta keskustelut ja kohtaamiset ovat ylipäättään tulleet mahdollisiksi. Kirsi Törmi kuvaa väitöskirjassaan hyvin samankaltaisen päätelmän pohtiessaan *AmazingGrace*-esityksen pohjana käyttämiään haastattelukysymyksiä: ”Jälkeenpäin huomasin, että yksi A4-kokoinen paperiarkki, haastattelurunko toimi minun ja kaipaamani maailman välisenä siltana. Kysymykset toimivat miltei tekosyynä päästä ihmisten pariin” (Törmi 2016, 99).

Pintoja ja kitkoja

Valmistuvana tanssitaiteilijana haaveilen, ettei minun tarvitsisi olla tanssija ollenkaan. Minulle riittää, että olen saanut tanssitaiteilijan koulutuksen. Sen kanssa sitten kohtaan maailman ja katson mitä tapahtuu. Olisi ihanaa ajatella, että esimerkiksi kohtaaminen ja se, kuinka tanssitaiteilijan koulutus ohjaa meitä tässä perusinhimillisessä tapahtumassa, näyttäytyisi myös palvelutalossa ja koulussa ilman muuta taiteen ja esityksen tekemisenä. Näyttää kuitenkin siltä, että tanssitaiteilijan koulutuksella on iso riski ohjata minut toisen ihmisen ohi, ellen pysähdy tarkastelemaan ajattelua suhteessa ympäristöön, josta käsin se on rakentunut. Toisille kohtaaminen tanssiesityksenä ei välttämättä riitäkään. He haluavat tietää, mitä tekemistä tällä kaikella on tanssimisen ja tanssitaiteen kanssa.

kuva: Anna Kupari

Onneksi haluavat. Valmistuvana tanssitaiteilijana pelkään juuri ”taidekuplaan hukkumista”. Pelkään, että pitkälle erikoistuneen koulutukseni myötä menetän kyvyn kommunikoida samanmielisen taideyhteisön ulkopuolelle.

Ulkorastilla-projekti esitysvierailuineen on osoittautunut aitiopaikaksi kohdata tätä huolta. Vierailut ovat suorastaan huutaneet pohtimaan, miten voimme tanssitaiteilijoina perustella esityksen, joka sisältää varsin vähän perinteisesti tunnistettavaa tanssia. Koulut ja palvelutalot, kuten pyhäjärveläisen tanssifestivaalin yleisökään, eivät jaa kanssamme samoja oletusarvoja ja näkemyksiä. Omaan ajatteluamme pohjaava toiminta on kohdannut vastaanoton, joka rakentuu muualta käsin. Emme ole pyrkineet välttämään kitkaa, joskaan emme ole osanneet ennakoida kaikkia tilanteita, joissa sitä on syntynyt. Vierailut ovat mahdollistaneet kontaktipinnan, jossa erilaiset ajattelutavat ja näkemykset ovat tulleet näkyviksi ja siten avautuneet tarkastelun alle. Olen äärimmäisen kiitollinen informaatiosta, joka vierailujen aikana on auennut.

"Tämän piti olla tanssiesitys!"

Iäkkään herrasmiehen spontaanin reaktio keskeyttää esityksen. Kommentti järkyttää ja riemastuttaa samaan aikaan. Arvokasta palautetta, ajattelemmme heti, ja mietimme, voimmeko ylipäätään jatkaa.

Spontaani reaktio tuntuu arvokkaalta, koska se ei käy analyysin kautta. Spontaani paljastaa asenteita ja voi siten toimia provokaationa mahdollisille vastaanille. Se pysäyttää ajattelemaan. Siksi spontaanin kanssa on kiinnostavaa - ja kauhistuttavaa - työskennellä. Joskus provosoivin kommentti kirvoittaa kuumeisimman ajattelun ja siten tärkeimmän oivalluksen. Jotta kommenttiin voi vastata, täytyy pystyä perustelemaan. Ja jotta voi perustella, on ymmärrettävä ajattelua ohjaavia asenteita. Myös omia.

Ulkorastilla-esityksen koulu- ja palvelutalokiertueella toiveenamme oli tuoda taiteellista ajattelua ja taiteellisia tekoja helposti lähestyttävään muotoon. Halusimme jatkojalostaa kouluaiikana syntyneitä kysymyksiä siitä, millaisin keinoin arki ja arkiset elementit voisivat muuttua taiteeksi, ja jakaa tätä pohdintaa taidekouluympäristön ulkopuolella. Tehtävä osoittautui kaikkea muuta kuin yksinkertaiseksi. Suurimmaksi esteeksi kohtaamisen tielle nousi yllättäen tanssi ja sen puute!

Ote työpäiväkirjastani (2017):

Miten mummot ja papat eivät tajua, että kyse on puheen ja tekstin koreografioimisesta! Eikö edes puhumisen eleistä tehty käsikoreografia kelpaa heille tanssista? Tanssitytöt katsovat toisiaan silmiin, silmistä paistaa paniikki. Anttilan keväthuumaus pianosäestyksellä on asukkaiden mielestä ainoa hyvä osuus koko esityksessä. He tuntevat olonsa petetyiksi. Samoin me. Mummot eivät olekaan aina hyvällä tuulella ja varauksettoman iloisia kaikesta, mitä palvelutaloon vie.

Ensijärkytyksestä toivuttuani ymmärrän, ettei kyse ole tanssin tai ymmärryksen puutteesta, vaan artikuloimattomista ennakkoasenteista, jotka ohjaavat sekä meitä esiintyjinä että asukkaita esityksen yleisönä.

On eettisesti tärkeä kysymys, missä määrin on ok törmäyttää näin toisistaan poikkeavia taide- ja esityskäsityksiä. Onko oikein käyttää yleisöryhmää ”testatakseen” toimiiko taiteellinen ehdotus vai ei? Toisaalta mitä ylipäättään tarkoittavat taiteen toimiminen tai toimimattomuus? Olemme tottuneet ajatukseen, jossa taiteen vaikutus instituutiossa, esimerkiksi koulussa tai palvelutalossa, on ensisijaisesti positiivinen. Puhutaan taiteen hyvinvointivaikutuksista, voimaantumisesta ja yhteisöllisyydestä. Ristiriidan tai konfliktin mahdollisuus taidekokemuksen yhteydessä tuntuu edelleen radikaalilta: odotusten pettämiseltä ja epäonnistumiselta. Toisaalta taiteen rooli yhteiskunnallisena toimijana - sikäli kun minkäänlaista toimijuutta jäljellä on - liittyy usein juuri keskustelun herättämiseen, provokaatioonkin. Miksi siis taide ei palvelutalossa tai koulussa voisi provosoida? Mistä me sitä paitsi tiedämme, mikä kenellekin on provokaatiota, tai voiko yleisön reaktioita ylipäättään tietoisesti ennakoida ja välttää? Jokainen yleisö koostuu joukosta keskenään eriluonteisia, eritaustaisia ihmisiä, jotka pitävät eri asioista. Jollekulle ainainen yhteislaulujen laulaminen voi tuntua loukkaavammalta kuin todistaa taidetta, josta ei tykkää.

Kokemus kyseisessä palvelutalossa oli konfliktista huolimatta hyvä. Aukkaat saivat mitä ilmeisimmin herkullisen keskusteluaiheen loppupäiväksi. Lisäksi he osallistuivat aktiivisesti esitystapahtumaan kommentoinnin, kritiikin ja kysymysten muodossa. Kun keskustelu tanssista oli herrasmiehen toimesta

avattu, katosi viimeinenkin ”neljäs seinä” esiintyjien ja yleisön väliltä: muutenkin löyhärakenteinen esitys muuttui kohtausten ja niiden kirvoittaman kiivaan keskustelun vuoropuheluksi. Aiheet vaeltelivat tanssista ja taiteesta aina työelämään: menneisiin muistoihin ja tulevaisuuden haasteisiin. Yksi asukkaista jopa ideoi kanssamme uuden kohtauksen, jossa improvisoimme liikkeen ja puheen keinoin hänen nuoruudestaan tuttua työn tekemisen muotoa: pullan leivontaa! (Taisi olla yllättynyt siitä, että muistin ulkoa kaikki työvaiheet.)

Dialogi ei välttämättä vaadi samanmielisyyttä tapahtuakseen, mutta halua yhteyteen täytyy olla. Erityisesti lyhyt, kertaluontoinen kohtaaminen tuntuu vaikealta muodolta molemminpuolisen ymmärryksen rakentamiseen. Tässä tapauksessa asukkaat onneksi olivat sen verran häpeämättömiä, että saimme keskustelukanavan nopeasti auki. Kiivaasta alusta huolimatta myös kyseisen herrasmiehen kanssa löytyi vastavuoroisen jakamisen hetki, kun hän tuli yllättäen kiittämään ja jatkamaan keskustelua heti esityksen jälkeen.

Kirsi Törmi (2016, 85) kirjoittaa kahnauksen ja turhautumisen tunteiden näkymisestä koreografisessa ryhmäprosessissa:

...erilaisista vuorovaikutusta vääristävistä taustaoletuksista on tärkeää olla tietoinen. Ryhmätyöskentelyn perustavanlaatuisiksi kysymykseksi muodostuu se, kuinka rehellistä kohtaamisesta voi tulla. Silloin ryhmän vetäjän ja ryhmän valmiudet mahdollisten ristiriitojen ja jännitteiden kohtaamiseen ovat tärkeitä.

Työskentelymme ei ollut osallistavaa tai yhteisöllistä sellaisessa merkityksessä, johon Törmin sitaatti viittaa. Koen kuitenkin pohdinnan vuorovaikutuksen toteutumisen ehdoista tärkeänä kaikessa ihmisten välisessä toiminnassa. Erityisesti taideinstituutioiden ulkopuolella tapahtuva taiteellinen työ vaatii herkkyyttä tunnistaa kohtaamista edesauttavat ja sitä estävät tekijät. Törmin (2016) ajattelusta vaikuttuneena haluan uskoa, ettei taiteilijan vastuu tarkoita jännitteiden ja ristiriitojen välttämistä, vaan niiden tunnistamista ja kohtaamista, jotta niiden sisältämä energia voi rakentavasti vapautua taiteellisen prosessin käyttöön.

Dialogin voi aloittaa ja sitä voi harjoitella oman ajattelunsa kanssa. Olemme jäljittäneet omia spontaaneja asenteitamme esimerkiksi nauhoittamalla ja litteroimalla käymiämme keskusteluja sekä kirjoittamalla vierailujen herättämiä ensireaktioitamme ylös. Tuntuu tärkeältä kaapata asenne tuoreeltaan, jotta siihen voi myöhemmin rauhassa tutustua. Asenteita ei kannattaisi pelätä, koska niistä voi oppia ja niitä voi muuttaa. Pelottavampaa olisi olla tietämättä tausta-asenteistaan mitään ja lähteä johtamaan niiden pohjalta yleispäteviä päätelmiä.

Näin kuitenkin toisinaan käy. Heinäkuussa 2017 kriitikko Anni Saari kirjoitti Keskipohtjanmaa-lehteen reaktioitaan Täydenkuun Tansseilla esitetystä *Ulkorastilla*-teoksesta. Kritiikin hän otsikoi: ”Esitys esityksen tekemisen vaikeudesta”.

”Esitys, jos sitä sanaa nyt haluaa käyttää -”

puhalsi Anni Saari puolikkaalla lauseella tyhjiin koko työprosessimme alustaksi asettuneet kysymykset esityksestä, esiintyjästä ja tanssitaiteesta. Kriitikolle esityksemme ei tunnistunut esitykseksi, emmekä me valmistuvina tanssitaiteilijoina riittävän ammattitaitoisiksi esityksiä tekemään. Palvelutalossa kuultuun verrattuna painettu kritiikki tuntuu astetta epäreilummalta, koska julkisena dokumenttina sen vaikutuspiiri ulottuu laajemmalle eikä avaa samaa mahdollisuutta vastavuoroisuuteen. Pohjimmiltaan kyse on kuitenkin samasta asiasta: ennakkoasenteesta, joka estää ymmärretyksi tulemisen ja sen myötä kohtaamisen.

Kahden tanssijan esiintyminen palvelutalossa, koulussa tai festivaalin ohjelmistossa asettaa väistämättä odotuksia, joihin joudumme vastaamaan. Koulutuksemme tulee ikään kuin luvanneeksi tanssiesityksen puolestamme. Tätä oletusta vasten ei ole ihmekään, että vastapuolilla herää ajoittain närää: esityksessä kun on vähänlaisesti sekä perinteisesti tunnistettavaa tanssia että perinteisesti esitettyä esitystä. Kriitikon (Saari 2017) vastaus esityksen aiheuttamaan hämmennykseen oli täystyrmäys:

Työn käsite olisi voinut olla mielenkiintoinen pohja esitykselle. Harmi vain, että Kupari ja Markkula eivät käsitelleet tätä aihetta lainkaan. Heitä oli prosessissa alkanut kiinnostaa enemmän itse haastattelutilanne ja haastattelujen sisällön sijaan niiden muoto. Niinpä he Pyhäjärvellä lukivat yleisölle ääneen litteroitujen haastattelujen täytesanoja ja esittivät oman nauhoitetun puheensa käsiliikkeitä uudelleen. Toki humoristiseen sävyyn.

On totta, ettei esityksemme käsitellyt työtä perinteisessä mielessä. Perinteinen - esimerkiksi kertova tai lineaarinen - aiheen käsittely tuntuu olevan oletusarvo, jota vasten erityisesti puhetta sisältäviä esityksiä usein katsotaan ja arvioidaan. Anni Saari odotti työstä kertovaa esitystä, mutta sen sijaan kuuli täytesanoja litteroiduista haastatteluista. Niinpä hän päätteli, että aihe jätettiin käsittelemättä. Olen eri mieltä. Esitys voi käsitellä työtä puhumatta työn käsitettä auki. Me käsitelimme työtä muun muassa tekemällä sitä ja puhumalla sen ympäriltä.

Ulkorastilla-esitys ehdottaa taiteilijan työksi tällaista kertomista kiertotien kautta. Kohtauksenomainen rakenne kiinnittyy ensiajattelemalta merkityksettömältä tuntuviin yksityiskohtiin, kuten puheen sisältämiin täytesanoihin tai selitystilanteessa syntyneisiin käsiliikkeisiin. Ei siis esimerkiksi sanojen merkityksiin tai puheen sisältöön. Yksityiskohtien kautta tulee kuitenkin mahdolliseksi välittää jotain sellaista hienovireisyyttä esimerkiksi vieraan ihmisen kohtaamisesta, mitä sanat väistävät. Merkityksetön muuttuu merkitykselliseksi sille annetun odottamattoman huomion kautta: ”aiheen vierestä” puhuminen voi paljastaa aiheesta kaikkein tärkeimmän.

Hyväksyimme osaksi taiteellista työskentelyä paitsi kaiken ”oleellisen”, myös kaiken sellaisen, joka yleensä eristetään työajasta epätärkeänä ja aikaa vievänä, pois itse asiasta harhauttavana: villit muualle assosioinnit, mieleen juolahdukset ja huonot vitsit, itkut ja naurut, ilon ja kauhun, joutokäynnin. Työn tekeminen leikkisyydestä ja tulosvastuuttomuudesta käsin on mahdollistanut taiteellisen päätäntävällän valumisen myös meidän ulkopuolellemme, materiaaleihin iteensä:

”Harjoituksissa” minusta saavat kaikki puolet olla mukana. Kun mitään ei tarvitse piilottaa, vapautuvat myös kaikki mahdollisuudet käden ulottuville. Kokeilemme arvottomatta erilaisia asioita. Mikään ehdotus ei ole tyhmä tai naiivi, päinvastoin. Sydäntä lämmittää, miten tosissamme voimme ottaa kaikenlaiset ideat. Toisinaan jakamaton huomio turhimpaan yksityiskohtaan synnyttää koskettavan kokemuksen tasa-arvosta: maailma tuntuu epähierarkkiselta paikalta, jossa olemassaoloa ei tarvitse erikseen oikeuttaa tai ansaita. Keitä me olemme päättämään, mikä täällä on tärkeää ja mikä vähemmän tärkeää? Annamme äänen erilaisille asioille ja kuuntelemme, mitä niillä on puhuttavaa. (Markkula 2017.)

Tieto ja valta

Minua puhuttelevat tiedon ja asiantuntijuuden käsitteet. Taiteellisessa työskentelyssä avautuu informaatiota, joka ei asetu perinteisen tiedon käsityksen alle. Sen tekee siitä erityisellä tavalla haurasta. Siksi taiteen asettamat kysymykset muodostuvat myös otolliseksi kohteeksi kritiikille.

Ulkorastilla kysyinkin, voiko esitys olla puhetta esityksestä? Tai impulssi, joka käynnistää taiteellisen prosessin? Vastaus on ei. Yleisölle ei pidä esittää prosessia tai työkaluja vaan niiden tulos. (Saari 2017.)

Kritiikki on yksi esimerkki laajemmasta yhteiskunnallisesta mekanismista, joka asettaa valmiin mielipiteen ja ei-ratkaisukeskeisen pohdinnan keskinäiseen valtasuhteeseen, jälkimmäisen kustannuksella. Tässä tapauksessa taiteilija kainosti kysyy, voisiko näin olla, johon kriitikko toteaa yksiselitteisesti: ei. Useimmiten se, joka jo tietää, lunastaa asiantuntijan roolin itselleen. Siltalan (2004) mukaan tendenssinä on, että myös työelämässä valmiiden mielipiteiden laukominen voittaa vasta kehkeytyvän, aikansa ottavan pohdinnan. Tämä tekee työn laadukkaasta tekemisestä monelle mahdotonta, mikä aiheuttaa merkityksettömyyden kokemuksia ja turhautumista.

Ajan ja ajattelemisen vaativasta suhteesta on kirjoittanut esitystaiteilija Janne Saarakkala. Esseessään *Ajattelemisen poliittisuudesta* (2017) Saarakkala kuvaa ajattelua pysähtymistä vaativana, älyllisenä haasteena, joka vaivalloisuutensa vuoksi onkin nykyaikana äärimmäisen epämuodikasta ja syrjittyä toimintaa. Saarakkalan sanoin:

Työelämä ylipäätään, tapa, jolla olen sitä toistaiseksi tehnyt, ei ole pyytänyt ajattelua vaan tehokkuutta ja valmiita mielipiteitä. Kaikesta innovaatio-puheesta huolimatta, ihmisten ei ylipäätään toivota pysähtyvän ajattelemaan. Se hankaloittaa asioiden kitkatonta sujumista.

Huomiossa näkyy aikamme luonne: nopeutta laadun kustannuksella. *Aito mummon muusi kahdessa minuutissa!* Ajan ja resurssien käyttäminen ei kannata, koska kaiken saa nykyään halvalla ja nopeasti. Työelämässä se, joka tekee nopeiten, muodostaa standardin, joihin toisten tulee sopeutua. Hitaampi tai epämääräisempi, epäsuorempi, ei enää riitä. Myös ajattelu asetetaan kompaktiuden paineelle. Tällainen ajankäyttö ohittaa ajattelun luonteen hitaana, prosessinomaisena ja vähittäisenä tiedon paljastumisena. Kun ajattelun ajatellaan tarkoittavan valmiiden mielipidepököleiden pullauttelemista ulos, ei paneutumiseen, pohdiskeluun ja puntarointiin enää varata aikaa.

Paradoksaalisesti juuri paneutuminen, pohdiskelu ja puntarointi ovat edellytyksiä minkäänlaiseen muutokseen johtavalle ajattelulle (Saarakkala 2017). Ne ovat mielestäni edellytyksiä myös taiteelliselle toiminnalle.

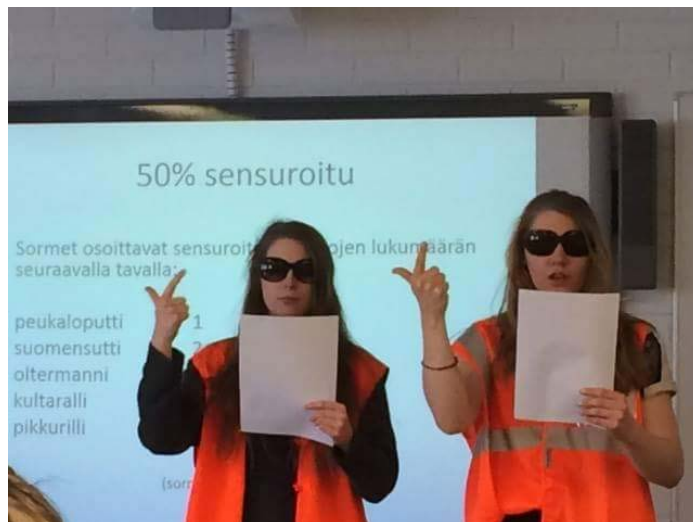
Bojana Kunstin (2015) mukaan universaali kapitalismi on asettanut taiteen itseisarvoisuuden vaakalaudalle. Kaikki mahdollinen kritiikki imeytyy palvelemaan systeemin tarkoitusperiä, vähintään tavassa jolla taide toteutuu olemassa olevissa tuotantorakenteissa. Taiteelta odotetaan luovia, joskin helposti erilaisten agendojen alle valjastettavia kannanottoja, jotka itse asiassa alistavat taiteen osaksi markkinaehtoista arvon tuottamisen logiikkaa.

Taidekritiikki, joka tyypistää taiteellisen ajattelun helpolle ja nopealle oikein-väärin-asteikolle, on mielestäni johdannainen samasta ideologiasta. Taiteen

olemassaolon kannalta on problemaattista, että kriitikko tarjoaa yksiselitteisiä vastauksia taiteellisiin kysymyksiin, jotka usein eivät edes tähtää vastauksen löytämiseen tai ratkaisuun. Päinvastoin kysymykset toimivat alustana kysymiselle itselleen: ajattelulle.

On entistä tärkeämpää, joskin vaikeaa, olla lähtemättä mukaan ratkaisujen maailmaan. Saarakkalan (2017) mukaan juuri ratkaisukeskeisyys pitää meidät etäällä ajattelusta, joka sallisi myös vastakkaisten näkökulmien olemassa olemisen. Tätä antagonismia hän puolestaan pitää edellytyksenä poliittiselle toiminnalle, eli muutoksen mahdollisuudelle.

Ulkorastilla-projektin kouluvierailuilla yhtenä tavoitteenamme olikin keikauttaa tiedon ja asiantuntijuuden käsitteitä. Käytimme esimerkiksi leikkiä ja spontaania puhetta relevanttina tiedon keräämisen ja esittämisen tapana. Projisoimme Power Point-dioille spontaanien lauseiden sisältämiä täytesanoja sekä litteroituja, epäjohdonmukaisia haastattelukysymyksiämme: *Elii ööö ensimmäisenä mä kysyisin, että...* Power Point-muotoon tykästyimme, koska se assosioituu nimenomaan asiallisuuden ja tiivistetyn tiedon median. Lisäksi halusimme esiintyä ensisijaisesti tavallisissa luokkahuoneissa, joissa koulumainen ympäristö asettuisi hankaussuhteeseen esittämämme ei-vakavasti-otettavan tiedon kanssa.

kuva: Kirsi Törmi

Ajatus ”höpöhöpöstä” projisoituna Power Point -dialle on minusta huvittava: *Mm, että tuota noin, juu aivan no öö.* Samalla eleessä on jotain tärkeää. Ei spontaani puhe ole mitään höpöhöpöä. Se on inhimillistä: epäjohdonmukaista, rönsyävää, harhailevaa ja haparoivaa. Sensuroimaton puhekieli screenillä luokan edessä - ja siitä huvittuminen - paljastaa asenteen, jonka mukaan vain jäsenelty, todistettu, suodatettu tieto on näyttämisen arvoista. Puhua saa se, joka jo tietää. Eli jos ei tiedä, pitäisikö olla hiljaa?

Tuntuu tärkeältä näyttää, että elämässä ja ammatissa voi avata suunsa, vaikka sieltä tulisi:

”Minä en tiiä mistään mittään”

eli yksi tärkeimmistä syistä olla ylipäätään kiinnostunut mistään.

Asiantuntijuudesta puhuttaessa minun on palattava hetkeksi kouluun, maisteriopintojeni ensimmäiseen vuoteen. Katsoessani koulu-aikaa taaksepäin tunnistan voimakasta mielipiteen muodostamisen pakkoa ja pelkoa. Erityisesti suhteessa auktoriteetteihin, opettajiin ja professoreihin, joille minun piti tietenkin todistaa älyni ja kompetenssini, mutta myös suhteessa opiskelukavereihin. Muistan ryhmäkeskustelut ahdistavina tilanteina. Julkinen väittäminen on samaan aikaan pahinta ja parasta, mitä voin kuvitella. Pahinta siksi, että joku voisi olla eri mieltä ja minä paljastua tyhjän naurajaksi. Parasta siksi, että taiteilijalla pitäisi olla jotain sanottavaa, ja jos ei ole niin menkööt muihin hommiin.

Alla esitetty harjoite eli seuraleikki kuvaa mielestäni hausalla tavalla tätä ristiriitaa. Olen kirjoittanut harjoitteen dramaturgi Anna-Mari Karvosen kurssin *Nykyesitys & esityksen teoria* aikana, keväällä 2016. Sen avulla demonstroin prosessia, jossa henkilökohtainen kokemus mielipiteen muodostamisen vaikeudesta on artikuloinut muotoon, jossa sille voi jo nauraa.

Harjoite pienryhmässä:

Seuraleikki, jonka avulla voidaan samaan aikaan olla sekä a) omaa mieltä että b) samaa mieltä kaikkien muiden kanssa.

- 1. Esitä mielipide, joka kumpuaa arkisesta elämästäsi, esim. aamustasi.*
- 2. Tarkastele ja aisti keskustelukumppaneitasi ja heidän välittämäänsä epäsuoraa viestintää: katseita, elekieltä, habitusta. Pyri tunnistamaan mahdollinen erimielisyys jo ennen eriävää kommenttia ja laajenna lisäkommentein kantaasi aina siihen suuntaan, mihin ajattelet sen kuuluvan mennä, jotta kukin toveri pysyy tyytyväisenä. Anna täten myös ennakkokäsityksiesi muista sekä oman miellyttämisenhalusi paljastua.*
- 3. Käytä sanaa "toisaalta", kun aloitat lisäkommenttisi.*

Seuraleikki on harjoitteen muotoon puettu havainto samanaikaisesta erottautumisen ja sulautumisen tarpeesta. Sulautumisen tarve on useimmiten sen verran voimakkaampi, että sekä arjessa että taiteellisissa prosesseissa huomaa välttäväni erimielisyyttä ja konfliktia viimeiseen asti. Koska omaa kokemustaan ei pääse pakoon eikä piiloon, olen etsinyt tapoja työskennellä sen kanssa. "Överöiminen", paisuttelu ja itsensä näkeminen karikatyyrinä on yksi keino tarkastella omia asenteita ja toimintamalleja hieman objektiivisemmasta perspektiivistä. Omassa pienryhmässäni tämä "itsensä pyörtämisen harjoite" synnytti huumoria, lämpöä ja myötätuntoa. Harjoitetta en käyttäisi välttämättä taiteelliseen työskentelyyn sellaisenaan, mutta ehdottomasti luomaan luottamuksellista ja hyväksyvää alustaa, jonka päälle luovuuden on mahdollista asettua.

Myötätunto tuntuu oleelliselta keinolta suojella itseään tässä ammatissa. Se auttaa syleilemään omaa epävarmuutta silloin, kun varmaa ei ole tarjolla. Yksi vaikeimmista taiteen tekemisen ristiriitaisuuksista liittyy juuri "eivätietämiseen", tuntemattoman kanssa työskentelyyn. Koska taide on luonteeltaan muuttuvaa ja käsistä pakenevaa, on taiteilijan työssä kyse tuohon muutokseen suostumisesta, asiantuntijuuden varmuudesta luopumisesta.

Taiteilijana toimiminen tapahtuu siis perustavanlaatuisesti epävarmalla maaperällä. Mutta jos luovun siitä, että tiedän, mitä jää?

Ote oppimispäiväkirjastani (2016):

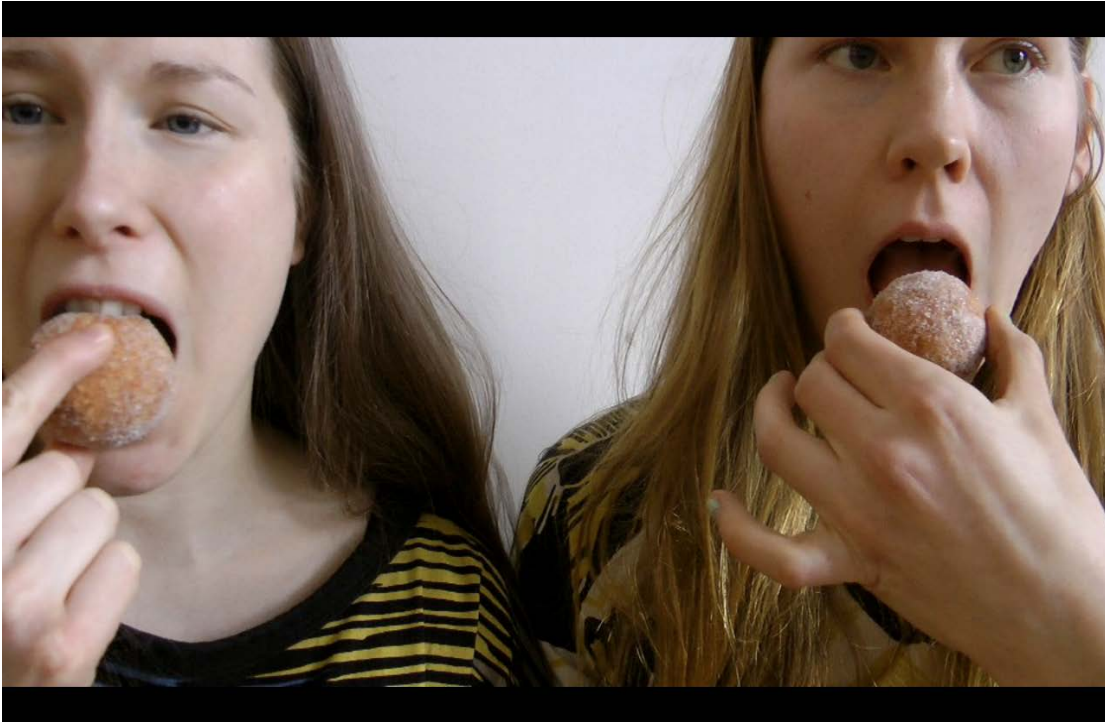
"Toisaalta" on minulle mahdollisuus sanoa ylipäättään mitään ja mahdollisuus ottaa samaan aikaan huomioon sekä itseni että kaikki toiset. "Toisaalta" on kaikki mitä on aiemmin sanottu ja oltu mieltä, ja aiemmat ajatukseni, ja ajatusketjuni asteittainen eteneminen. "Toisaalta" on salliva ja lyömätön.

Ainakin minulle jää välissä olemisen vaikeus ja mahdollisuus. Kaipaen varmuutta, jonka avulla pystyisin lunastamaan paikkani osana asiansa osaavien ihmisten joukkoa. Toisaalta koen kasvattaneeni sellaista taiteellista itsetuntoa, joka ottaa tilanteen haltuun sellaisena kuin se on ja antaa tämän puutteen minulle anteeksi. Ehkä jopa laskee sen ansioksi. Ymmärrän, että yksi taiteen tekemiseni moottori onkin oma epävarmuuteni - rinnallaan tutut kaverinsa häpeä, riittämättömyys ja keskeneräisyys. Koska en koe milloinkaan tulevani valmiiksi tai asiantuntijaksi, taiteen tekemisestä tulee ikuisen oppimisen prosessia, ihmisenä kasvamisen prosessia. Kun kokemus riittämättömyydestä ei lamaannuta, se puskee eteenpäin ja saa asioita aikaan.

"Toisaalta" on muutakin kuin kyvyttömyyttä mielipiteen muodostamiseen. Se on herkkyyttä ja reagoivuutta: kykyä sisäisen ristiriidan tunnistamiseen ja artikuloimiseen. Toisaalta on taiteellinen työkalu. Ymmärrän, että minua ei kiinnosta väittää ainakaan siinä mielessä, että väite ei voisi muuttua. Taiteen tekeminen mahdollistaa position, jossa ei tarvitse olla oikeassa tai väärässä. Taiteen tekemisestä tulee eri näkökulmien välissä liikkumista, virtoja ja vastavirtoja, muutoksen mahdollisuutta.

VÄLIAIKA

Kahvi ja munkki.

Anna Kuparin ottama kuvankaappaus kouluvierailuja varten tekemästämme videoblogipostauksesta.

Väliselitykset

Opinnäytteen kirjoittaminen on vaikeaa ja raskasta. Tunnistan työtavassani tutun kaavan: alkuun hyvin ja jouhevasti sujunut työskentely kriisiytyy juuri ennen palautusta. Kriisi ohjaa työni täyskäännöksen kautta kohti sitä, mikä on minulle lopulta kaikkein tärkeintä ja oleellisinta. Niin on käymässä nytkin.

Olen kirjoittanut 27 sivua, joista pidän. Sen lisäksi olen kirjoittanut ainakin toiset 20 sivua, jotka eivät tunnu kiinnittyvän minnekään. Olen lukenut

lähteitä, innostunut niistä, kirjoittanut paljon ja kiihkeästi. Nyt kun nuo tekstit pitäisi asettaa niitä kannattelevaan rakenteeseen, en ymmärrä edes mistä puhun. Tuntuu, että kaikkien sinänsä näppärien kappaleiden alla minulla ei ole mitään sanottavaa. Huomaan puhuvani lähteideni suulla, häviäväni lähdekirjallisuuden väitteisiin, uskomuksiin ja maailmankuviin. Niin tuttu tilanne.

Pakko uskoa, että on mahdollista puhua ajattelustaan toisten kautta. Tuntuu kuitenkin tarpeelliselta kirjoittaa auki syyt, jotka ovat saaneet tarttumaan juuri näihin lähteisiin:

Bojana Kunstin (2015) kirja *Artist at work: Proximity of art and capitalism* viehättää minua monesta syystä. Ensinnäkin kirjaa on todella vaikea ymmärtää, ja sekös kiehtoo. Olen aina toivonut olevani älykäs ajattelija ja sen vuoksi ajautunut esimerkiksi opiskelemaan taidefilosofiaa Helsingin Yliopistoon taidekoulutuksen rinnalla. Toivon, että jos vain altistun vaikealle filosofiselle ajattelulle tarpeeksi kauan, niin ehkä minustakin lopulta tulee filosofinen, älykäs ihminen. Tämä ajattelutapa pitää sisällään näkemyksen, jonka mukaan en ole nykyiselläni älykäs enkä vaikea, ja jonka mukaan minun pitäisi muuttua. Onkin kiinnostavaa miettiä, miksi ajattelen, että taiteilijana minun pitäisi olla yhtään enemmän tai vaikeampi kuin mitä olen, ja mistä tarve ymmärtää filosofiaa voidakseni olla taiteilija juontuu. Yksi vastaus on tietysti koulu. Teatterikorkeakoulussa teoreettista osaamista on painotettu aika raskaasti, mikä tietenkin luo paineita ymmärtää kaikenlaisia hankalia tekstejä, joita koulun aikana ropisee

ropisee

ja ropisee.

Toinen syy lukea Kunstia on kapitalismi, joka tuntuu vaikeasti hahmotettavalta ja laajalta ilmiöltä. Nykyaikana on trendikästä olla kapitalismikriittinen ja ymmärrän esimerkiksi taideyhteisössä toimiessani, että tätä mieltä kuuluu olla. Minun on kuitenkin vaikea olla mitään mieltä yhtään mistään, ellen ota sydämen tehtäväkseni pohtia tuota asiaa ajan kanssa. Olenkin halunnut käyttää opinnäytteen kirjoittamisen prosessia ajatellakseni asioita, joista olen kiinnostunut, mutta joita en vielä täysin ymmärrä. Vaikeaksi homma menee siinä vaiheessa, kun ajattelutyön hedelmiä pitäisi tuoda esiin julkisesti. Vaikka

mieltä oleminen on vaikeaa, on kiinnostuminen sentään helppoa. Kapitalismista kiinnostuin jo monta vuotta takaperin tutustuessani avantgardisti Guy Debordin ajattelusta kertovaan *Kansainväliset situationistit - Speaktaakkelin kritiikki* -kirjaan. Tuolloin kirjoitin ylös muistikirjaani sitaatin: ”Speaktaakkeliyhdeiskunnassa ihminen oli passiivinen oman elämänsä tarkkailija” (Pyhtilä 2005, 84) ja mietin, että juuri tuolta minustakin tuntuu. Ehkä siis alitajuisesti ymmärsin kapitalismilla olevan jokin yhteys riittämättömyyden ja hallinnan menettämisen tunteisiin, jotka vaivasivat minua arkisessa elämässäni. Bojana Kunstin kirja on samalla tavalla antanut sanoja kokemuksille, jotka ovat olleet hankalasti sanoitettavissa. En ole varma, onko sitaattien kautta kirjoittaminen järkevää, koska se hämärtää käsitystäni siitä, kenen äänellä puhun. Toisaalta sitaattien kautta voin olla yhteydessä toisiin: pystyn ainakin osittain jakamaan kokemuksiani, mikä vähentää yksinäisyyttä ja tuo lohtua.

Juha Siltalan (2004) *Työelämän huonontumisen lyhyt historia* kiinnostaa osin samasta syystä kuin Kunst. Kirja käsittelee vaikeaa, monisyistä tapahtumaketjua: työelämän muutosta toisen maailmansodan jälkeisestä hyvinvointivaltiosta globaaliin hyperkilpailuun. En ole elänyt hyvinvointivaltion aikaa, vaan syntynyt laman keskelle. Minulla ei ole koskaan ollut ”omistettua työpaikkaa”, kuten vanhemmillani, joten en osaa sanoa miltä muutos tuosta omistusoikeudesta kohti työelämän pudotuspeliä tuntuu. Tiedän vain, että nyt työelämän kynnyksellä olen kauhuissani. Lisäksi ymmärrän taloustieteestä hyvin vähän. Siksi kirjan lukeminen on ollut raskasta, mutta kuten myös Kunstia lukiessa, juuri tuo ponnistelu on kannustanut jatkamaan. Tässä tuleekin näkyväksi toinen tärkeä työn tekemiseen liittyvä havaintoni: ponnistelu tuntuu kannustavan palkintoon. Varmaan ajattelin, että mitä vaikeampia ajatuksia luen ja opiskelen, sen parempi opinnäytteestäni tulee.

Kirsi Törmin väitöskirja (2016) *Koreografinen prosessi vuorovaikutuksena* sekä artikkeli (2017) *Miksi minulle aina käy näin? - Autonomisen hermoston osuus vuorovaikutussuhteissamme* auttavat ymmärtämään omia tunteitani ja toimintaani myötätuntoisesti. Ihailen ja arvostan Törmin rohkeutta ottaa tunteet vakavasti otettavana informaation lähteenä ja antaa niiden johdattaa oleellisen äärelle. Törmin väitöskirjaprosessi on hänen omien sanojensa

mukaan lähtenyt liikkeelle turhautumisen ja tyytymättömyyden tunteista (Törmi 2016, 11). Tämän esimerkin myötä uskallan itsekin luottaa siihen, että ristiriidassa olemisesta voi seurata jotakin hyvää.

Kirjoitin aiemmin, että sisäisen ristiriidan myöntäminen ja siihen pysähtyminen kiinnostaa juuri nyt. Aionkin tässä kirjoitukseni loppuosiossa olla juuri niin ristiriitainen, hämilläni ja rehellinen kuin suinkin pystyn. Se on myös ainoa keino saada tämä opinnäyte valmiiksi ja palautetuksi. Jos en saa olla rehellinen, en halua sanoa mitään. Tai siltä ainakin nyt tuntuu.

ASENTEET TYÖELÄMÄN KOHTAAMISEN TIELLÄ

Tanssi ei ole työtä

Jokin estää suhtautumasta tanssitaiteilijuuteen oikeana työnä. Mahdollisuus nauttia taiteilijan ammatista ja sen kanssa käsi kädessä kulkevasta merkityksellisestä elämästä tuntuu moraalisesti epäilyttävältä vapaamatkustamiselta. Taloudellinen toimeentulo huolestuttaa ja yhteisvastuu painaa. Koska se, mitä varten olen koko aikuisikäni ajan opiskellut, ei tunnistu minulle oikeaksi työksi, taidan olla aikamoisessa pulassa. Iloa ja innostusta varjostavat syyllisyys, kelpaamattomuus ja häpeä. Tunteet ajavat vaihdellen joko yli- tai alisuorittamaan ja vakuuttavat minulle, että työelämän kynnyksellä kuuluukin olla kerta kaikkiaan kauhuissaan.

Ajattelen työelämää ja sitä ohjaavaa ideologista rakennetta itseäni vahvempana voimana, jonka ehtoihin joko suostun ja sopeudun - tai putoan. Pelkään, etten pysty toteuttamaan haavettani taiteilijuudesta ympäristössä, joka ei suo levon hetkeä. Kirjoitukseni loppupuoliskossa käsittelen omassa ajattelussani asuvia asenteita. Paikannan ensin kaksi työn tekemiseen liittyvää ehtoa: työn kuuluu olla raskasta ja siitä kuuluu saada palkkaa. Tarkastelen näiden ehtojen toteutumista tähänastisessa työskentelyssäni sekä lähdekirjallisuuteni kanssa keskustellen. Pohdin, mistä väittämät ovat peräisin, millaisin argumentein ne perustelevat itsensä ja mikä on niiden relevanssi nykyhetkessä. Tämän jälkeen artikuloin kaksi työelämän olosuhteisiin liittyvää pelkoa: ajan ja vaihtoehtojen puutteen. Taiteen tekijänä pelkään, että työelämä ei salli minulle mahdollisuutta luovuuden tärkeään edellytykseen, tyhjäkäyntiin. Jäljitän turvattomuuden ja vaihtoehdottomuuden tunteita, jotka luovat ja ylläpitävät alituista putoamisen pelkoa. Voisimmeko kuvitella tulevaisuutta toisin? Lopuksi kirjoitan hieman kriisipuheesta ja muistutan samalla itseäni sidoksesta, joka kielellä, käsitteillä, ajattelulla ja tunteilla keskenään on.

Loppuosion tärkeänä katsantokulmana kulkee havainto siitä, etteivät paikantamani asenteet ole koko totuus. Kirjoittamalla kysyn: kuka määrittelee, mitä on oikea työ ja työn tekeminen? Ymmärrän työelämän konstruktiona, jota

tällä hetkellä rakennan pääasiassa pelkojeni kautta. Pelko työelämää kohtaan on siis ennakoasenne, joka rakentuu jostakin käsin. Kirjoitin opinnäytteen alkupuolella esityksestä kohtaamisen tapahtumana. Loppupuoliskossa haluan tarkastella koulun ja työelämän välistä siirtymää kohtaamisena, kontaktipintana. Työhön ja työelämään liittyvät käsitykseni vaikuttavat siihen, millaisella mielellä kohtaan tulevan. Pelkojen maalaamiin maisemiin olisi helppoa, turvallista ja tuttua imeytyä. Pidän kuitenkin tärkeänä säilyttää tarkasteluetaisyyden ja sen myötä olla ylläpitämättä arvoja, jotka ruokkivat lisää pelkoa: armottomuutta ja vaihtoehdottomuutta.

Pelkojen tarkasteleminen vaatii ensin niiden rehellistä myöntämistä, eli ennakoasenteiden artikuloimista esiin sellaisenaan ja kaunistelematta. Tässä kohtaa annan itselleni luvan käyttää ehdottomia väittämiä ajattelun provokaattoreina. Objektiivisempaan tarkasteluun käyn yhdessä lähdekirjallisuuteni kanssa. Tuntuu tärkeältä löytää ennakoasenteille tukea painetusta sanasta. Se todistaa, että ne ovat olemassa olevia asioita, eivätkä esimerkiksi pelkkää mielikuvituksen tuotetta tai omaa ymmärtämättömyyttäni.

Työn kuuluu olla raskasta

Ehto liittyy tapaan ajatella työtä jonakin vapaa-ajalle vastakkaisena. Taiteen ja esitysten tekeminen tulee liian lähelle sitä, mitä muutenkin haluaisin tehdä. Siksi se ei tunnu vakavasti otettavalta työltä, vaan leikiltä. Opiskelen leikkiammattiin. Sen parissa sitten viivytellen ennen lopullista vastuun ottoa ja yhteiskunnallisten realiteettien hyväksymistä.

On harmillista opiskella kohti unelma-ammattiaan, kun ääni vieressä toistelee, että

...’otsasi hiessä sinun pitää leipäsi syömän’. Eihän se olis työtä ollukaan, jos se olis jotain ’kivaa’ ollu!

Kappas, sehän onkin Juha Siltalan haastatteleva autonasentaja Masa, joka korvan juuressa puhuu! Sitaatissaan Masa kuvaa 1950-luvulla kotonaan

vallinnutta työn tekemiseen liittyvää asennetta. Tuolloin puhe työssä viihtymisestä nähtiin suorastaan syntinä. (Siltala 2004, 28.) Masa on ollut haastattelun tekohetkellä 58-vuotias, eli nyt jo 71-vuotias. Iältään hän asettuu jonnekin vanhempieni ja isovanhempieni väliseen sukupolveen. Mietinkin, miksi Masa mahtaa olla näin voimissaan vuonna 2017, kun minä valmistun ammattiin? Vettä on sentään virrannut 50-luvusta. Omien vanhempieni tiedän päätyneen ammatteihinsa kiinnostuksen pohjalta. Minulla pitäisi siis olla hyvät perusteet uskoa, että työ saisi olla kivaa.

Masalla voi kuitenkin olla minulle tärkeä viesti. Siinä, että työ tuntuu kivalta, piilee riiston mahdollisuus. Pelkään, että työstä nauttiminen kääntyy itseäni vastaan ja tulen hyväksikäytetyksi: annan enemmän kuin saan. Ymmärtääkseni paremmin työn vaihtosuhdetta tukeudun hetkeksi Siltalan ajatuksiin.

Työn vaihtosuhteella Siltala tarkoittaa sitä, millaisin ehdoin ja kuinka paljon työntekijän tulee antaa, siis tehdä työtä, saadakseen vastineeksi säällisen elämän. Vaihtosuhteen hallinnassa oleellista on kokemus autonomiasta: siitä, että työntekijä tuntee hallitsevansa työtään eikä toisinpäin. (Siltala 2004, 10-14.)

Säällinen elämä tietenkin tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Lisäksi työtä tehdään eri syistä. Kuvaillessaan työn tekemisen motiiveja ja syitä Siltala tyypittelee esiin duunarin, urakoitsijan, diakonissan ja itsensä toteuttajan. Karkeampi jakolinja kulkee vierasperäisen, suorittavan työn sekä itseään toteuttavan, minuuden jatkeena toimivan työn välillä. ”Raadannan” ja ”jumalisen luomistyön” erottavat toisistaan ainakin työn tekemisen motiivit. Raataa voi rahasta, luomistyötä taas ohjaavat toiset, esimerkiksi ihmisenä kasvamisen ja minän täydellistymisen, tavoitteet. (Siltala 2004, 23-41.)

Duunari hankkii elantonsa ”vierasmääräytyneessä, omalta kannalta mielenkiinnottomassa työssä aikapalkalla”. Vaihtosuhteen maksimoimiseksi duunarin kannattaa siis antaa työlle itsestään mahdollisimman vähän, ”jotta voimia säästyisi omaksi miellettyyn elämään työn ulkopuolella.” (Siltala 2004, 27.)

Itsensä toteuttajalle puolestaan työaika on ajan ominta mahdollista käyttöä, oman minän ekspansiota, jossa työntekijän ”minuus sitoutuu työn tekemiseen niin syvästi, ettei synny ristiriitaa työlle omistetun ja oman minän vaatimusten kesken” (Siltala 2004, 34).

Diakonissalla Siltala viittaa kutsumustyön tekijään ja urakoitsijalla esimerkiksi yrittäjään (Siltala 2004, 28-31).

Tanssitaiteilijan työ pitää sisällään kaikkia näitä. Itsensä toteuttaminen yhdistyy ehkä selkeimmin koreografin työrooliin, kun taas tanssijan toimenkuva puolestaan sisältää perinteisesti enemmän niin sanotusti ”vierasperäistä”, toisille tehtävää työtä. Tietenkin myös koreografi duunaa ja tanssija luo. Erilaiset kollektiivisen tekemisen prosessit hämärtävät entisestään näitä jaotteluja.

Tanssiala on työskentely-ympäristönä niin raskas ja kilpailtu, että kutsumus ja itsensä toteuttaminen ovat ainakin omalla kohdallani toimineet ensisijaisina syinä haaveilla tästä ammatista ja hakeutua sitä kohti. Toisaalta puhe tanssista kutsumustyönä ja itsen toteuttamisena pitää yllä uskomusta siitä, että taiteilija tekisi työtä joka tapauksessa, maksettiin siitä tai ei. Tällainen ajattelu normalisoi taiteen kentällä tehtävää ilmaista työtä: ei ole epätavallista, että isostakin työstä tarjotaan vastineeksi joitain sellaisia immateriaalisia arvoja kuin hyvä referenssi, verkostoitumismahdollisuus, työkokemus tai mahdollisuus yhteistyöhön tulevaisuudessa. Kutsumuksen läsnäolo tuottaa paitsi iloa myös esimerkiksi syyllisyyttä. Taiteilijan on vaikea hinnoitella omaa työtään. Onko ok pyytää rahaa jostain, jota mahdollisesti tekisi joka tapauksessa?

Puhe kutsumustyöstä häivyttää myös sitä tosiasiaa, että kaikki taiteilijan työ ei todellakaan ole ajan ominta mahdollista käyttöä. Myös duunaaminen ja urakointi ovat isosti ja usein läsnä. Tanssitaiteilijan toimenkuva tuntuu pahimmillaan jatkuvalta, kaiken olemassaolon läpäisevältä raadannalta. Olisi helpottavaa olla välillä ”vain duunissa” ja minimoida työskentelyyn käyttämänsä aika ja intensiteetti. Olen kuitenkin käytännössä huomannut, kuinka hirvittävän vaikeaa on työskennellä voimia säästellen. Työtä on mahdotonta ”vain tehdä”, koska se vaatii kaiken. Vaikka toimisi pelkkänä

esiintyjänä teoksessa, jonka taiteellinen agenda ja vastuu ovat toisen käsissä, tulee usein kaikesta huolimatta uponneeksi prosessiin koko ihmisenä olemisen kapasiteetillaan. Myös tanssija-esiintyjän työnkuva on valtavassa murroksessa. Tanssijalta odotetaan - ja tanssijalla on vihdoin lupa - toimia teoksen materiaalin osatuottajana. Kuitenkin voidakseen toimia ja ehdottaa teoksen maailmassa, teokselle täytyy antautua, mikä vaatii valtavasti voimia.

Ensiajattelemalta Siltalan esittelemä jako duunaamisen ja itsensä toteuttamisen välillä tuntuu palikka-ajattelulta. Toisaalta nykyinen työelämä, jossa minuus ja työn tekeminen liiskautuvat jatkuvasti yhteen, voi palikka-ajattelulla olla paikkansa. Toisinaan rajojen tiukempi vetäminen on tarpeen. Toisissa työprosesseissa puolestaan tuntuu, ettei työn ja vapaa-ajan välistä rajaa ole tarpeen vetää laisinkaan. Esimerkiksi *Ulkorastilla*-projektissa työn tekeminen on tuntunut ajan viettämiseltä. Parhaimmillaan tanssitaiteilijan työ onkin ihanaa kaiken olemassaolon läpäisevää maailmassa olemista. Työn tekeminen ei edes tunnu työltä, koska se pitää sisällään kaiken: aktiivisen asioihin uppoutumisen, sosiaalisen vuorovaikutuksen sekä mahdollisuuden lepoon ja reflektioon.

Kunstin (2015) mukaan merkittävä työn tekemisen muutos onkin tapahtunut juuri tavassa häivyttää työn ja vapaa-ajan välistä rajaa. Uusi työ valjastaa palvelukseensa monet sellaiset ihmisenä olemisen peruselementit, joita ennen olemme hyödyntäneet ensisijaisesti vapaa-ajallamme: sosiaaliset vuorovaikutussuhteet, kognitiiviset kyvyt, joustavuuden, leikin ja luovuuden. Kunst puhuu tavasta, jolla taiteilijalle tyypilliset ominaisuudet muodostavat uuden ideaalin myös kaikelle muulle työlle. Mielestäni huomio on oleellinen taiteilijan työn ymmärtämisessä. Samat syyt, jotka tekevät työstä erityisen ihanaa, tekevät työstä myös erityisellä tavalla raskasta.

Ja siitä kuuluu saada palkkaa

Toinen syy, joka vaikeuttaa tanssin ajattelemista työnä, liittyy rahaan. Sivusin edellisessä kappaleessa ilmaistyön problematiikkaa. Koska olen vasta valmistumassa, iso osa tähänastisista tanssiin liittyvistä töistäni on ollut palkattomia. Sen lisäksi olen kuitenkin ehtinyt tehdä myös koulun ulkopuolella

valtavan määrän erilaista tanssialaan liittyvää työtä joko ilmaiseksi tai suhteettoman pienellä korvauksella.

Työn tekeminen saa minut ajattelemaan arvoa: rahallista-, immateriaalista- ja ihmisarvoa, ja niiden suhdetta toisiinsa. Palkaton työ ei kannusta itsensä ja oman työnsä arvostamiseen. Toisaalta vaakakupissa painaa solidaarisuus alaa kohtaan: omien oikeuksien vaatiminen tuntuu kohtuuttomalta, koska niukkuuden realiteetit ovat kaikkien tiedossa

Ristiriitaiselta tuntuu myös puhe taiteen ikuisesta rahoituskriisistä. Julkisessa keskustelussa pohditaan esimerkiksi, onko taiteilijoiden tukeminen julkisin varoin perusteltua ja pitäisikö tuetulle taiteelle asettaa joitain vaatimuksia (Pursiainen 2017). Keskustelu tuntuu samaan aikaan sekä tarpeelliselta että kohtuuttomalta. Sen lisäksi, että kutsumustyön tekeminen monimutkaistaa omaa suhdettani rahaan, myös yhteiskunta viestittää voimakkaasti, että taiteeseen annetulle tuelle olisi parempaakin käyttöä. Kuten todetaan Suomen Kulttuurirahaston julkaisussa *Rahan kosketus: Miten taidetta Suomessa rahoitetaan?* (2015, 5), julkisen tuen perustelemista hankaloittaa huomio siitä, että taidetta on aina syntynyt kaikenlaisissa oloissa: niin rikkaissa kuin köyhissä yhteiskunnissa. ”Taiteen tarve on osoittautunut niin suureksi, että jostakin raha on kaivettu”.

Taiteen tukeminen julkisin varoin tuntuukin olevan samaan aikaan sekä siunaus että kiusallista. Se nimittäin asettaa väistämättä jonkinlaisen kysymyksen vastikkeellisuudesta: siitä, mitä rahalla saa.

Myös Bojana Kunst kirjoittaa taiteen tuottamiseen liittyvästä investoinnin ja vastineen neuvottelusta. Hän tuo esiin velkaisuuden tunteen, joka ohjaa taiteen tekemistä vähintään tuotantorakenteiden kautta tulevana paineena. Sinänsä riippumaton ja autonominen taide kohtaa ristiriidan toteutuessaan rakenteissa, jotka vaativat investoinnille yhteisesti tunnustetun vastineen: arvon. Näin taiteen tekeminen sitoutuu haluamattaankin kapitalistiseen arvon tuottamisen systeemiin. (Kunst 2015, 153-175.)

Palaan siihen, miltä taloudellisen arvon läsnäolo taidekeskustelussa *tuntuu*. Ainakin se aiheuttaa syyllisyydentuntoa. Kuten aiemmin kirjoitin, tunnistan

tarpeen ”maksaa takaisin” yhteiskunnalta saamani resurssit: muun muassa pitkä ja kallis koulutus, aika ja raha. Ikään kuin vasta tämän velan maksettuani voisin olla tasavertainen osa yhteisöä, ansaita toisten arvostuksen.

Tunnistan siis paitsi ympäristössäni, myös itsessäni tendenssin nähdä työn arvo pääasiassa rahan ja tuottavuuden yksiköissä. Se on minusta, ja minun kannaltani, huolestuttava huomio. Mietin niitä monia tapoja tehdä työtä, joita ei arvosteta rahan kautta, mutta joita ilman minun on vaikea kuvitella yhteiskuntaa toimimaan. Ansiotyön yliverlainen asema verrattuna kaikkeen ”muuhun työhön” on hankala asetelma niille monille ihmisille, jotka eivät palkkatyötä syystä tai toisesta tee.

Ansiotyöstä on tullut moraalien ja identiteetin mitta, johon verrattuna vaikkapa lasten hoitaminen kotona on anteeksipyydeltävä poikkeustila eikä työn kanssa tasaveroista, hyödyllistä toimintaa. Vain palkkatyö osoittaa, että kuuluu oikeiden ihmisten joukkoon. (Siltala 2004, 25.)

Tätä ajatusta vasten taiteilijana toimiminen esimerkiksi apurahan turvin tai työttömyyskorvausta osittaisena tulonlähteenä käyttäen näyttäytyy moraalittomana toimintana. Se tuntuu minusta surulliselta koska tiedän, miten paljon hyvää ja merkityksellistä maailmassa tehdään perinteisen ansiotyön ulkopuolella.

Ei ole aikaa

Lukiessani Siltalaa (2004) kiinnitän huomiota taloustieteen termistöön, jossa pääomaa kuvataan liikedynamiikan kautta. Puhutaan ”makaavasta omaisuudesta” ja ”seisovasta rahasta”, ja etsitään keinoja saada tuo pääoma liikkeelle: esimerkiksi verotuksen ja kilpailun keinoin.

Jos taloustieteessä keskeinen yksikkö on raha, on se taiteen ja luovan työn tekemisessä - ainakin minulle - aika. Myös ajan kuluminen tuntuu liikkeenä: on eteenpäin kaatuvaa, kiiruhtavaa aikaa, sekä seisovaa aikaa, joka ei mene

minnekään. Aika hidastelee, pyrähtelee, ja toisinaan hujahtelee tai pysähtelee. Luova prosessi tuntuu elävän tästä monenlaisten dynamiikkojen sallimisesta.

Ote työpäiväkirjastani (2017):

Ulkorastilla on semmoinen jatkuva matka, jossa esiintymiset ovat rasteja, ja rastien väleissä on erilaista aikaa. Välillä hujahtaa monta kuukautta kun ajatellaan ja puuhaillaan ihan muita juttuja. Ennen esitystä aika on tiheää ja hidasta, työskentely vähän raskasta. Yhtäkkiä tapahtuu paljon asioita ja syntyy oivalluksia. Joka esitykseen yritetään saada mukaan kerros edellistä aikaa, jokin pala edellistä esitystä ja siinä tapahtuvaa kohtaamista. Tärkeää on ajan kulumisen näkyminen.

Tiedostan, että tällainen ajankäyttö työskentelyssä on poikkeuksellista ja etuoikeus. Poikkeuksellista siksi, että aika on rahaa ja raha pyörittää maailmaa. Meidän aikamme ei tässä projektissa ole ollut juurikaan sidoksissa rahaan, mikä on sallinut arvokkaan kokemuksen erilaisesta ajallisuudesta.

Kirjoitin aiemmin siitä, kuinka rönsyävä, epäjohdonmukainen ja tuhlaileva nähdään helposti vastakohtana tehokkuudelle. *Ulkorastilla*-projektissa kuitenkin juuri salliva ja orgaaninen ajankäyttö on mahdollistanut asioiden tapahtumisen lopulta myös hyvin nopeassa tempossa.

Voisiko tämä toimia kannustimena hyväksyä itsessäni paitsi pyrähtelyn, myös hidastelun tarve? Sen lisäksi, että olen energinen ja aikaansaava, olen myös verkkainen ja tarvitsen aikaa. Yritän usein peittää ajan tarpeeni erilaisten aktiviteettien alle. ”Ei kukaan tule kotoa hakemaan” -mantra kaikuu korvissani, kun köröttelen jälleen metrolla katsomaan uutta esitystä Ruoholahteen. Ikään kuin liikkeessä pysyttelemisen voisi lopulta korjata omaa tempoani enemmän ympäristön ideaalia vastaavaksi. Paahdan menemään, vaikka näen omat rajani jo kaukana takanapäin.

Kiihkeä toimittaminen ei kuitenkaan tuo kokemusta merkityksellisyydestä, pikemminkin päinvastoin. Minulle merkityksellisyys syntyy asioiden syvällisestä ajattelemisesta ja prosessoinnista, hitaasta ajasta. Tunnen syvää

surua siitä, etten salli itseni hyväksyä omaa hitauttani, vaikka tiedän sen olevan aivan oleellista sekä taiteen tekemisen että ihmisenä jaksamisen kannalta.

Minne oikein on niin kova kiire?

Tulevaisuuteen, vastaavat kysymykseen Bojana Kunst ja Janne Saarakkala. Uuden työn käyttövoimaa on juuri toiveemme paremmasta tulevaisuudesta: esimerkiksi omasta ajasta tai helpommasta työtilanteesta. Tulevaisuus on valoisampi, kunhan ensin jaksamme paiskia hommia. Paradoksaalisesti tulevaisuus pysyy aina tulevaisuudessa, mikä tekee työn tekemisestä *nyt* todella raskasta. (Saarakkala 2017; Kunst 2015, 153-175.)

Kunst kiinnittää huomiota projektityön ilmiöön, jota kohti taide- ja muussa työelämässä kovaa vauhtia mennään. Kunstin mukaan ajatus alku- ja päätepisteen väliin sijoittuvasta projektista mahdollistaa nykyhetkelle rinnakkaisen ajallisuuden, tulevaisuutta kohti suuntautuvan ”poikkeustilan”, jonka sisällä aikaa ja voimavaroja on perusteltua käyttää mahdollisimman tehokkaasti. Vaivan ajatellaan maksavan itsensä takaisin tulevaisuudessa; työn paiskimiseen suostutaan, jotta projektin jälkeen asiat olisivat paremmin. Todellisuudessa vaivannäkö pikemminkin muuttuu normiksi kuin tulee palkituksi. Jatkuvien projektien myötä työelämä kuitenkin muuttuu loputtomaksi poikkeustilaksi. Kunst on sitä mieltä, ettei projektityön yhteydessä ole enää perusteltua puhua projektin tekijästä tai omistajuudesta, sillä suostuessamme projektin ehdottamaan ajallisuuteen tulemme luovuttaneeksi toimijuuden projektille itselleen. Työn tekemisen rakenteet alkavat siten kontrolloida työntekijää, joka väsyy saadessaan vaivalleen vastineeksi pelkkää lisää vaivaa. (Kunst 2015, 153-175.)

Tunnen hyvin ainakin yhden ympäristön, joka suuntautuu tästä hetkestä kohti tulevaa ja orastavan potentiaalin maksimointia. Nimittäin koulumaailman. Tulevaisuutta varten ahkeroidaan kurssi toisensa perään. Opetussuunnitelmiin kirjatut oppimistavoitteet ovat päämääriä, joiden avulla valmistaudutaan tulevaisuutta - eli esimerkiksi työelämää - varten.

Tulevaisuuden ajattelemisen tehdään kuitenkin tästä hetkestä käsin, mikä riittää tulevaisuudelta mahdollisuuden tulla joksikin, jota emme voi tässä

hetkessä kuvitella. Tulevaisuudesta tulee siis ikään kuin retrospektiivinen. (Kunst 2015; 158-159.) Minusta tämä on oleellinen huomio. Olen huolestunut tavastani ajatella opiskeluaikaa poikkeustilana, jonka aikana on tuntunut perustellulta uhrata esimerkiksi vapaa-aikaa, sosiaalisia suhteita ja yleistä hyvinvointia, jotta tulevaisuudessa pärjäisi sitten paremmin.

Tulevaisuudella on riski muuttua itseään toteuttavaksi ennusteeksi, jos sen suunnitteleminen tehdään tämän hetken vaatimusten mukaan. Minulla ei ole mitään mahdollisuuksia nähdä ennakkoon niitä reittejä ja mahdollisuuksia, joiden kautta ja vaikutuksesta oma tulevaisuuteni muotoutuu. Sen sijaan näen paljon jo-muotoutunutta: työelämää parhaillaan. Tunnen helposti riittämättömyyttä suhteessa niihin työelämän vaatimuksiin, joihin minun muka pitäisi sopeutua - sen sijaan, että näkisin tulevaisuuden työelämän esimerkiksi itseni kaltaisena. Tulevaisuuden jonain, joka vasta muotoutuu, ja jonka muotoutumisessa minulla on aktiivinen, ei passiivinen rooli.

Olen perustellut jatkuvaa pinnistelyä niin monta kertaa sanaparilla ”sitten kun”. Sitten kun en enää ole koulussa, sitten kun tämä jakso loppuu, sitten kun kuu vaihtuu ja lomakkeet on lähetetty. Sitten kyllä olen tyytyväinen siitä, että jaksoin painaa. ”Sitten kun” ei kuitenkaan ole koskaan ollut aktuaalisesti tässä. Tässä hetkessä ei ole hyvä olla, ja se ei ole ok.

Taidetta syntyy tästä ristiriidasta, mikä on tavallaan hyvä asia. Samaan aikaan toivon kuitenkin maailmaa, jossa ei tarvitsisi kokea olevansa niin riittämätön siinä missä on. Taidetta syntyy myös olosuhteissa, joissa ihminen voi hyvin. On epäreilua tulla pakotetuksi aina eteenpäin, aina kohti parempaa. Nykyhetken hienous voisi olla sen ymmärtäminen, että muuta ei ole. Tulevaisuus on aina abstraktio. Koska olemme tässä, voisimme yhtä hyvin tehdä nyt-hetkestä itsellemme hyvän.

Muistan koulutusohjelmani professori Ari Tenhulan sanoneen jotain sen kaltaista, että me nykyiset opiskelijat rakennamme tulevaisuuden kentän - ei niin, että meidän täytyy sopeutua valmiille, toisten muodostamalle kentälle. Ajatus on huojentava. Tosin Arille vaan terveiset, että tulevaisuuden kentällä ei sitten pidetä yllä samanlaista työtahtia kuin koulun aikana!

Eikä vaihtoehtoja

Sekä tätä opinnäytettä kirjoittaessani että kouluajoja taaksepäin muistellessa olen tunnistanut itsessäni jyrkkyyttä, vaativuutta ja ehdottomuutta. Reaktioni opiskelun aiheuttamaan stressiin on ollut joko-tai -ajattelu. Kun huomaan kuluttaneeni voimani loppuun, mahdollisuuteni toimia ikään kuin rajautuvat kahteen yhtä huonoon vaihtoehtoon: joko pinnistellä täysillä tai lopettaa kaikki ja antaa pakkolepoon, johon yleensä houkuttelee joko sairastuminen tai kroonistuva unettomuus. Minulle on sanottu usein, että väsymykseni johtuu liiallisesta perfektionismista ja hallinnan tarpeesta. Se voi pitää osin paikkansa.

Ymmärrän kuitenkin, että taipumus ääripääajatteluun juontuu itseäni laajemmasta ilmiöstä.

Yksi nimitys ilmiölle on ”hyperkilpailu”. Juha Siltalan termi kuvaa siirtymää oman työn omistamisesta kohti jatkuvaa epävarmuutta, työelämän pudotuspeliä. Työelämä näyttäytyy armottomana kilpailuasetelmana, jossa työntekijän vaihtoehtoina ovat joko jatkuva näyttäminen ja itsen todistaminen tai putoaminen työelämästä. (Siltala 2004, 221.) Siltalan mukaan hyperkilpailua voikin pitää koko väestöllä tehtynä ihmiskokeena, ”jonka alustavat tulokset osoittavat ainakin sen, millainen kehitys ei voi olla inhimillisesti kestävä” (Siltala, 2004, takakansi.)

Tunnistan hyperkilpailun erityisesti epävarmuuden ja turvattomuuden tunteissa, joiden kautta ajattelen työelämää ja tulevaisuutta. Näen turvattomuutta laajalti myös ympärilläni. Ei tunnu liioittelulta verrata hyperkilpailua kollektiiviseen traumaan: ihmiskoe tuntuu aiheuttaneen yhteiskunnan yhtäaikaisen taistele tai pakene-reaktion käynnistymisen.

Taistele tai pakene-reaktiolla tarkoitetaan ihmisen autonomisen hermoston alempaa, alkukantaisempaa toimintamallia, joka aktivoituu, kun äkillinen vaara uhkaa olemassaoloamme. Turvallisuuden tunteen horjuessa ihmiselle ominainen sosiaalinen liittyminen korvautuu joko ylivireisyydellä tai vielä sitäkin perimmäisemmällä autonomisen hermoston toimintamallilla, lamaantumisella. Näiden järjestelmien aktivoituminen vaikeuttaa kontaktin saamista itseen ja toisiin. (Törmi 2017; van der Kolk 2017 [2014], 101.)

Koen turvattomuuden ja siitä juontuvan hädän koskettavan voimakkaasti myös tanssitaiteen kenttää. Tarve pysyä kiinni työn tekemisessä lisää painetta tarttua *mihin tahansa*, myös kohtuuttomiin työtilaisuuksiin, sillä toinen vaihtoehto on luovuttaa. Ikään kuin ei olisi mitään neuvottelun varaa: takana on aina pitkä jono niitä, jotka kyllä suostuvat, jos itselle ei kelpaa.

Kriisi

Loppuun vielä pieni ajatus sanan ”kriisi” käyttämisestä. Monet kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän kriitikot ovat vuosien varrella esittäneet kriisipuheen yhdenlaisena vallankäytön muotona: tapana ohjata huomio yksityiskohtaan, kun kokonaisuus ei kestä lähempää tarkastelua. Ilmiönä kriisin politiikka on vaikeasti hahmottuva, mutta tässä opinnäytteessä olen kuitenkin käsitellyt kriisipuhetta kolmen erilaisen esimerkin kautta. Taide on rahoituskriisissä. Opiskelija, joka väsyä työtähtiin, on kriisissä. Tanssijalle loukkaantuminen merkitsee ammatillista kriisiä.

Olen lopen kyllästynyt ajattelemaan itseäni, ammattiani ja toimeentuloani jatkuvan kriisin kautta. Siksi on ollut vapauttavaa lukea toisenlaisesta vaihtoehdosta. Psykiatri, trauma-asiantuntija Bessel van der Kolk kääntää kriisiajattelun pääläelle. Hän esittää ongelmat itse asiassa ratkaisuina, tapoina selviytyä ympäristön aiheuttamassa stressissä. ”Se, mikä näkyy ulospäin - se, mitä pidetään ongelmana - on usein vain todellisen ongelman merkki”. Kriisi voi siis olla yksilölle lyhytaikaisesti jopa hyödyllinen, eloonjäämistä kannatteleva tila: hätäkutsu reagoida olosuhteeseen, jossa ei pysty pitkäaikaisesti toimimaan. (van der Kolk 2017 [2014], 185.)

Kriisi, joka eristetään koskemaan yksittäistä asiaa, antaa ymmärtää, että ongelma olisi juuri tuossa yksittäisessä asiassa: taiteessa, uupuneessa opiskelijassa tai esimerkiksi kipeytyneessä selässä. Kyse on kuitenkin aina kokonaisuudesta. Haluankin ajatella kriisiä yksilöongelman sijaan yhteisenä mahdollisuutena muuttaa toimintamalleja ja rakentaa parempaa maailmaa. Herkkyydellä on tässä tehtävässä ensiarvoisen tärkeä rooli. Näen taiteessa

potentiaalia sellaisten yhteiskunnallisten pohjavireiden tunnistamiseen, joilla on tarve tihkua tietoisuuteen tavalla tai toisella.

Taistelen vaihtoehdottomuutta ja lannistumista vastaan myötätunnon ja itsetuntemuksen voimin. Palaan jälleen Kirsi Törmin lohdulliseen ajatukseen itseymmärryksestä luonnonsuojelun muotona (Törmi 2016, 18). Kuten luontokappale, joka heijastaa elinympäristönsä tilaa, myös minä vaikutun väistämättä ympäristöstä, jolle olen alttiina. Tutustumalla omaan ajatteluuni ja tunteisiini opin mahdollisesti joitakin sellaisia taitoja, jotka voivat toimia tärkeinä työelämävalmiuksina kentälle siirtyessäni.

LOPPUPÄÄTELMÄT

Loppupäätelmät-nimisessä luvussa olisi houkuttelevaa tiivistää kaikki aiemmin kirjoitettu muutama oivalliseen lauseeseen. En kuitenkaan nyt lähde sellaiseen. Miksi edes annoin luvulle tällaisen nimen? Harhaanjohtavaa.

Olen kirjoittanut siitä, kuinka yksityiskohdan kautta voidaan puhua maailmasta: opinnäytteeni alkuosassa kerroin tanssitaiteeseen ja esitykseen liittyvistä ajatuksistani *Ulkorastilla*-projektin kautta, loppuosassa taas työelämästä omien pelkojeni kautta. Luulen, että kirjoitelman lopussa voisi toimia hieman samantyylinen metodi. Liitän loppupäätelmäksi tekstin, joka on kirjoitettu erään kouluvierailun jälkeen. Vierailulla olimme kertoneet projektistamme, toteuttaneet yhdessä oppilaiden kanssa osallistavan ”esityksen” sekä puhuneet hieman tanssista ja koreografiasta. Teksti ei tule minkäänlaiseen päätelmään, mutta tavoittaa jotain siitä, mitä kohti olen taiteilijana kiinnostunut menemään: kysymään ja ymmärtämään maailmasta lisää yhdessä toisten kanssa, vuorovaikutukselle ja eriyäänisyydellekin altistuen.

Ote työpäiväkirjastani (Markkula 2016):

Tapahtuman jälkeen joku kysyi kysymyksen: miksi tämä tehtiin. Vastasimme, että tässä oli yksi metodi tehdä esitys. Että käytetään arkiliikettä ja tapahtunutta liikettä, ja toistetaan se ja lisätään musiikki lisäelementiksi päälle. Silloin syntyy jo tietynlainen rajaus, tapahtuma, joka voidaan nähdä esityksenä. Kerroimme esimerkiksi, että tanssissa saatetaan käyttää vaikkapa urheilusta tuttuja liikkeitä ja siirtää ne tanssikontekstiin. Sama poika kysyi, miksi kukaan haluaisi nähdä tanssia, joka ei ole taitavaa, tai miksi sitten ei mentäisi katsomaan ennemmin urheilua – että miksi tanssin pitäisi näyttää urheilulta. Hyviä kysymyksiä.

EPILOGI ELI LOPPUKEVENNYS

Tajunnanvirta-blues

Nyt äkkiä ikkunat auki. Tuuli puhaltaa sisään. Kaikki voivat hengittää raikasta ilmaa.

Oikeastaan voisitte kaikki kirjoittaa juuri nyt viestin jollekulle, ihan sama kelle, ja jakaa jonkin ammattiin liittyvistä unelmistanne. Mitäs jos yllättäisitte äitinne viestillä: minusta tulee isona hevonen. Eikun hevosenhoitaja. Minusta tulee lokki-joonatan. Ja purjehtija maailman merelle. Intiaani, intialainen päähieroja, pääministeri, konseptipäällikkö, delfiinin kehystäjä, koinsyömien mattojen kuitulisä-tuotekehittäjä, kehitysmaatutkija, tutkintoinsinööri, nörtti-keisari, keisarinleikkaaja. Kurkunleikkaaja-Jack. Jack! Jaaaack! Titanicin kapteeni. Karvosen antamassa tekstissä sanottiin, että taiteilija on yhteiskunnan sokea kapteeni. Oliko Titanicin kapteeni sokea? Haluaisiko joku täällä kuunnella tämän esityksen mieluummin äänikirjana?

ps. edellinen teksti ja sen esittämä tilanne perustuu mielikuvitukseen, eli ei tarvitse ainakaan tuon puolesta huolestua siitä mitä me ollaan oikein kouluihin menty esittämään.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Hay, Deborah. 2017. *“Reorganizing myself”, a performative talk*. Luennon kuvausteksti. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, Helsinki, 19.9.2017.

”Karvosen antama teksti” (epilogissa) eli Siltanen, Juha. 2011. ”Näytelmän rakenteesta: Lauseita ja sulkulauseita.” *Esitys-lehti* 3/2011: 5-11.

van der Kolk, Bessel. 2017 [2014]. *Jäljet kehossa: Trauman parantaminen aivojen, mielen ja kehon avulla*. Suom. Teija Hartikainen. Helsinki: Viisas Elämä Oy.

Kunst, Bojana. 2015. *Artist at work: Proximity of art and capitalism*. Hampshire: Zero Books.

Markkula, Outi. 2016-2017. Työ- ja oppimispäiväkirjat. (Julkaisemattomat.)

Pyhtilä, Marko. 2005. *Kansainväliset situationistit – speaktaakkelin kritiikki*. Helsinki: Like

Rahan kosketus: Miten taidetta Suomessa rahoitetaan? 2015. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto.

Siltala, Juha. 2004. *Työelämän huonontumisen lyhyt historia: Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun*. Keuruu: Kustannusyhtiö Otava.

Törmi, Kirsi. 2016. *Koreografinen prosessi vuorovaikutuksena*. Acta Scenica 46. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus, Helsinki.

Internetlähteet

(Inter)acting with the Inner Partner (IwIP). Kotisivu. Haettu 17.10.2017.
<http://www.interactingwiththeinnerpartner.org/>

Markkula, Outi. 2016. "Kolme pointtia, sydän ja oksennus." *Mitä sen on väliä: Epävarman rakkauden kirjoituksia tanssitaiteelle* –blogi Taideyliopiston verkkosivuilla. Haettu 17.10.2017. <http://www.uniarts.fi/blogi/mita-sen-vaalia-epavarman-rakkauden-kirjoituksia-tanssitaiteelle>

Pursiainen, Heikki. 2017. "Taiteen valtiontuesta pidetään kiinni kynsin ja hampain, vaikka se vaarantaa taiteen vapauden." *Helsingin Sanomat*. Julkaistu verkkosivuilla 21.5.2017. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005219326.html>

Saarakkala, Janne. 2017. "Ajattelemisen poliittisuudesta." *Esitys*-blogi. Julkaistu *Esitys*-lehdessä 1/2017. Haettu 17.9.2017.
<http://esitys.todellisuus.fi/ajattelemisen-poliittisuudesta/>

Saari, Anni. 2017. "Esitys esityksen tekemisen vaikeudesta." *Keskipohjanmaa*-lehden verkkosivut. Haettu 17.10.2017.
<https://www.keskipohjanmaa.fi/156410/esitys-esityksen-tekemisen-vaikeudesta/s/b883dcbf>

Täydenkuun Tanssit. Festivaalin verkkosivut. Haettu 17.10.2017.
<http://www.fullmoondance.fi/FMD2017/fi/portfolio-item/ulkorastilla>

Törmi, Kirsi. 2017. "Miksi minulle aina käy näin? Autonomisen hermoston osuus vuorovaikutussuhteissamme." Artikkelit *Uudistuva Terveystiete* verkkosivulla. Haettu 17.10.2017. <https://uudistuva.com/2017/10/05/miksi-minulle-aina-kay-nain/>

